

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA RUSKÉHO A FRANCOUZSKÉHO JAZYKA

Různost interpretací roku 1917 v Rusku

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Monika Borsiczka

Specializace v pedagogice, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Peškova, Ph.D.

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. dubna 2016

.....
Vlastnoruční podpis

Mé velké poděkování patří vedoucí práce, Mgr. Michaele Peškové, Ph.D., za ochotu a cenné rady, inspiraci a trpělivost, ale zejména za čas, který mi věnovala.

Obsah

ÚVOD	7
1 SITUACE V RUSKU PŘED ROKEM 1917	8
2 ÚNOROVÁ REVOLUCE	11
3 V. I. LENIN A BOLŠEVISMUS	16
4 MEZI REVOLUCEMI	18
4.1 Osud carské rodiny	19
5 VELKÁ ŘÍJNOVÁ SOCIALISTICKÁ REVOLUCE	20
6 NÁZEV VELKÉ ŘÍJNOVÉ SOCIALISTICKÉ REVOLUCE	22
7 INTERPRETACE ROKU 1917	23
7.1 Porevoluční publikace	23
7.2 Publikace 20. let 20. století	23
7.3 Publikace 30. let 20. století	25
7.4 Publikace 50. let 20. století	28
7.5 Publikace 70. let 20. století	29
7.6 Publikace 80. let 20. století	31
7.7 Publikace 90. let 20. století	31
7.8 Interpretace 21. století	33
7.9 Shrnutí	35
8 INTERPRETACE REVOLUCÍ 1917 V RUSKÝCH UČEBNÍCÍCH DĚJEPISU	36
8.1 Učebnice 50. let 20. století	36
8.2 Učebnice 70. let 20. století	38
8.3 Učebnice 90. let 20. století	39
8.4 Učebnice 21. století	40
8.5 Nová učebnice historie	42
8.6 Shrnutí	43
ZÁVĚR	45
RESUMÉ	47
РЕЗЮМЕ	48
SEZNAM ZDROJŮ	49
PŘÍLOHA Č. 1 - OBRAZOVÝ MATERIÁL	I
PŘÍLOHA Č. 2 - PROPAGANDISTICKÝ MATERIÁL	XI
PŘÍLOHA Č. 3 - ČASOVÁ OSA	XVI

PŘÍLOHA Č. 4 - PŘEHLED OSOBNOSTÍ A POLITICKÝCH STRAN V RUSKU 1917.....	XVIII
PŘÍLOHA Č. 5 - ČESKO - RUSKÝ SLOVNÍČEK NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH TERMÍNŮ, SPOJENÝCH S RUSKÝMI REVOLUCEMI 1917	XX

ÚVOD

Události v Rusku roku 1917 jsou jedním z nejznámějších a nejexponovanějších témat ruských dějin, a to i v povědomí českých občanů. I přesto však neexistuje jednotný výklad těchto událostí.

Cílem je vystihnout různost interpretací událostí, které se staly v Rusku roku 1917, tedy jak se na události nahlíželo v průběhu let a jaké jsou rozdíly ve výkladu dějin v jednotlivých publikacích. Ačkoliv se v rámci historie, z hlediska sledovaného období, nejedná o tak vzdálené téma, je velice složité, ba nemožné, vyvodit určité závěry, které by uspokojily všechny historiky. Pro přehled roku 1917 v Rusku je připojena časová osa, pomocí které bude orientace v revolučním roce snazší.

V bakalářské práci je shrnut vývoj celého roku 1917 v Rusku. Uvedeny jsou všeobecné informace, na kterých se většina historiků shoduje. Poměry v Rusku v roce 1917 byly naprosto odlišné než v jiných evropských zemích, proto je pro člověka z jiného státu důležité nahlížet na dějiny Ruska ze specifického úhlu pohledu. Samoděržaví a carismus byl v Rusku zakořeněn po mnohá staletí. S příchodem únorové revoluce se systém naprosto zhroutil. Nastala tak nová doba - doba Prozatímní vlády, která však nedokázala využít své šance vládnout, a tím bolševikům dovolila provést převrat, díky němuž se Rusko zhruba až do konce 20. století stalo součástí diktatury, jejíž podoby byly různé.

Nejpodstatnější částí práce je srovnání interpretací a pohledů na rok 1917 v Rusku. Tento problém je demonstrován na několika předem vybraných publikacích, z nichž každá představuje takové historické období, v jakém byla napsána. Jedná se o knihy zachycující názory na události roku 1917 v Rusku, vydané v raném porevolučním období, tedy období občanské války, ve 30. letech 20. století - v období tzv. stalinismu, v 70., 80., 90. letech 20. století, ale i v letech současných.

Součástí interpretací je také pohled do školních učebnic dějepisu, které ruské revoluce 1917 vykládají taktéž rozdílně, s ohledem na ideologii a období, ve kterém byly publikovány. Zmínka je i o vývoji názvu Velké říjnové socialistické revoluce, neboť tento název si „vysloužila“ až v průběhu let.

Příloha zahrnuje propagandistický materiál bolševické strany a Velké říjnové socialistické revoluce, obrazovou přílohu, doplněnou zejména o reprodukci autentických fotografií, pořízených v Rusku v roce 1917. Dále zde bude umístěna časová osa, přehled politických stran a osobností v Rusku 1917 a česko – ruský slovníček.

1 SITUACE V RUSKU PŘED ROKEM 1917

Jak se většina historiků shoduje, rok 1917 byl pro ruské dějiny obrovským mezníkem, během něhož se ruská společnost razantně změnila. Tento rok byl ve znamení dvou mužů, tedy dvou režimů. Počátek roku patřil starému režimu, jehož symbolem byl ruský car, nejvyšší autorita a představitel tradičního ruského samoděržaví, Mikuláš II. (viz Příloha č. 1, obr. č. 1). Rok 1917 byl ale plný změn a zvratů, a tak se stalo, že se na jeho konci v čele Ruska objevuje bolševická strana, jejíž představitel Vladimír Iljič Lenin (viz Příloha č. 1, obr. č. 2), započal novou etapu ruských dějin.

Abychom se mohli plně věnovat tématu bakalářské práce, měli bychom si alespoň stručně nastínit situaci ruské společnosti před rokem 1917, jelikož ruské dějiny na počátku 20. století nelze charakterizovat zcela jednoznačně. Existuje nesporně mnoho pohledů a interpretací, které se při výkladu liší.

Na přelomu 19. a 20. stol. žilo v Rusku až 80% rolníků (Pipes, 1998, s. 17), další část obyvatelstva tvořila inteligence – vědci, spisovatelé, skladatelé atp. Problémem byla absence střední vrstvy.

Rusko si zachovávalo svůj autokratický režim, který zabraňoval obyvatelům svobodně se vyjadřovat. Co se politické moci týče, byla zhruba stejně tak rozštěpená jako celá země. Autokratický režim vyžaduje velmi schopného a tvrdého panovníka, který si dokáže udržet moc plně ve svých rukách. To bohužel podle historiků car Mikuláš II. nebyl. Tím dal prostor opozici, která se kolem něho formovala. (Pipes, 1998, s. 52)

Mikuláš II. se oženil s vnučkou anglické královny Viktorie, Alexandrou Fjodorovnou (1872 – 1918), která svému muži často zasahovala do vládních záležitostí, zejména v období jeho nepřítomnosti. Na jejich dvoře působil rolník Rasputin (1869 – 1916, viz Příloha č. 1, obr. č. 5), jež byl s carem a carevnou v úzkém kontaktu. Podle mínění veřejnosti měl vliv na politické dění Ruska na počátku 20. století. (Moynahan, 1995, s. 70)

V roce 1898 vznikla Ruská sociálně demokratická dělnická strana¹, jež čerpala inspiraci z ideologie Karla Marxe a Friedricha Engelse. Postupem času se začala štěpit na dva proudy – menševiky a bolševiky. Kromě této strany byla založena také Strana Socialistů revolucionářů – tzv. eseri.

Najít počátek revoluce je velice obtížné, zde se totiž tvrzení historiků rozchází.

¹ РСДРП - *Российская Социал-Демократическая рабочая Партия*

Dle některých ho lze hledat v roce 1825, kdy proběhlo tzv. Povstání děkabristů² (Восстание декабристов), nebo také v roce 1881, když teroristická organizace Narodnaja volja spáchala atentát na cara Alexandra II., který v roce 1861 zrušil nevolnictví. V letech 1904-1905 se Rusko ocitlo v rusko-japonské válce, která způsobila vážné logistické problémy. Rusko v tomto bojovém konfliktu prohrálo, čímž se ještě více vzedmula bouře nepokojů, které vedly až k následné první ruské revoluci (1905). (Pipes, 1998, s. 25 – 28)

Koncem roku 1904, v důsledku propouštění dělníků z největší továrny v Petrohradě,³ zahájilo stávkou tisíce dělníků. Dne 7. 1. 1905 byla sepsána petice, jež žádala cara, aby svolal ústavodárné shromáždění a přistoupil na požadavky Svazu osvobození.⁴ Následně 9. 1. 1905 (tzv. Krvavá neděle) se dav demonstrantů vydal k Zimnímu paláci, kde však narazil na ozbrojený odpor. Zraněno bylo 800 lidí a zabito celkem 200 osob. Liberálové vytvořili tzv. Svaz svazů, který požadoval pád samoděržaví a jeho nahrazení ústavním systémem. (Kocourek, 1987, s. 13)

V listopadu 1905 byla zrušena cenzura a v dubnu 1906 vyšel ústavní text, zvaný Základní práva (Основные законы), v němž se zachovalo označení cara jako autokrata, ale zároveň byl zaveden dvoukomorový parlament. (Figes, 1996, s. 189)

Ministrem vnitra a předsedou rady ministrů byl jmenován Pjotr Stolypin (1862-1911). Jeho cílem bylo učinit přítrž terorismu, který v letech 1906 - 1907 čítal skoro 4 500 zavražděných státních zaměstnanců (Pipes, 1998, s. 57). Stolypin se snažil zrušit pozůstatky nevolnictví. Byl považován za skvělého státníka a politika, avšak ani on se atentátu nevyhl.⁵

První dvě zasedání Dumy skončily brzkým rozpuštěním. Až třetí zasedání, svolané v listopadu 1917, vydrželo 5 let volebního období. Veřejné mínění se začalo orientovat spíše doprava, na úkor socialismu. Začala se projevovat ideologická, sociální a etnická nenávisť. (Pipes, 1998, s. 60)

² Děkabristé odmítli slíbit poslušnost carovi.

³ Jednalo se o členy Gaponovy organizace.

⁴ Ze Svazu osvobození se později stali kadeti.

⁵ Столыпин, Петр Аркадьевич. *Энциклопедия: Вокруг света* [online]. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: http://www.vokrugsveta.ru/encyclopedia/index.php?title=Столыпин,_Петр_Аркадьевич

Do již tak napnuté situace vstoupila 1. světová válka, v níž se Rusko postavilo na stranu Dohody.⁶ Vyčerpanost z války, touha po míru a zhroucení politické struktury, cara Mikuláše II. postavily do naprosto neúnosné situace, která vedla k revolucím a jeho následné abdikaci. (Pipes, 1998, s. 63)

⁶Mezi dohodové mocnosti patřily Francie, Velká Británie, Rusko.

2 ÚNOROVÁ REVOLUCE

Zima na přelomu let 1916/1917 byla neobyčejně drsná. Z provozu byly vyřazeny lokomotivy, ulice a silnice byly pokryty sněhem. Důsledkem bylo špatné zásobování měst, zejména Petrohradu. Uzavřely se pekárny a továrny, což zapříčinilo nezaměstnanost několika dělníků. V takovéto situaci odjel 22. února 1917 car Mikuláš II. na frontu. (Moynahan, 1995, s. 76)

Již po carově odjezdu v Petrohradě nastaly nepokoje, počínaje demonstrací na Mezinárodní den žen (23. 2.). Petrohradské ženy se dožadovaly chleba, který byl pouze na přidělové lístky. Zároveň Duma, která začala znovu zasedat 14. 2. 1917, útočila společně s Alexandrem Kerenským (viz Příloha č. 1, obr. č. 3) proti státní moci. Svými proslovy tak podněcovala k protivládním náladám.⁷

Zhoršení situace v Petrohradě nastalo 24. února, když zhruba 200 000 dělníků (Pipes, 1998, s. 84), kteří dočasně přišli o svou práci z důvodu zavření továren, vyšlo do ulic (viz Příloha č. 1, obr. č. 11). Na Něvském prospektu skandovaly davy hesla jako: „Pryč se samoděržavím a válkou!“ a došlo i na rabování obchodů s potravinami. Následující den, tedy 25. února, měly demonstrace již radikálnější charakter. Vládní odezva byla prakticky nulová. Objevovaly se rudé prapory s vyhraněně politickými hesly a na některých místech byl zásah četníků nezbytný. (Pipes, 1998, s. 84)

Do této chvíle byly nepokoje hlavně ekonomického charakteru, nicméně 25. února se v Dumě mezi menševiky začalo projednávat vytvoření sovětu dělníků. V tento samý den dostává vojenský velitel telegraf od cara Mikuláše, aby bylo pořádku nastoleno násilím. A tak byl tedy Petrohrad v neděli, 26. 2. 1917, obsazen ozbrojenými jednotkami a ještě téhož dne vystřelily jednotky pavlovského strážního pluku do nerozpuštěného davu na náměstí Znamenského.

Bylo zraněno několik civilistů, což rozpoutalo povstání v petrohradské posádce. Toto povstání dalo podnět i dělníkům. Obratem tak došlo k vyhrocení situace. Dělníci se ihned po krveprolití na Znamenského náměstí vydali ke kasárnám petrovského strážního pluku, odkud se pak společně s vojáky chtěli vrátit zpět. Narazili ale na policejní odpor,

⁷ ФЕДОРОВ, В.А. Февральская революция 1917 года: Причины и характер Февральской революции. Восстание в Петрограде 27 февраля 1917 года. *Великая Страна СССР - Союз Советских Социалистических Республик!* [online]. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: http://www.great-country.ru/content/letopis/1917_02.php

načež následovala oboustranná střelba. Následně bylo odhlasováno pavlovským plukem, že pokud budou rozkazy střílet do civilistů, nebude uposlechnuto. Poté byla odeslána výzva i ostatním jednotkám, v níž pavlovští žádali zapojení i dalších pluků. (Pipes, 1998, s. 85 - 86)

Další tři regimenty se připojily 27. února, stálo to však život několika důstojníků. Dav povstalců projížděl ulicemi a napadl několik četníků. Po chvíli pak obsadil Ministerstvo vnitra a nad Zimním palácem vyvěsil rudý prapor. Dále se dav přemístil do ústředí policejní ochranky, čímž došlo k dalšímu drancování obchodů, soukromých podniků a vyloupeny byly i sklady munice. Do večerních hodin se Petrohrad ocitl v rukách uniformovaných dělníků. Podle R. Pipese se ze 160 000 mužů posádky vzbouřila polovina, zatímco zbytek zastával „neutrální“ postoj. Nastal tedy veliký problém s nastolením pořádku, jelikož vojenskému velitelství zůstalo věrno jen na 2 000 vojáků a 3 500 policistů. (Pipes, 1998, s. 86)

Mikuláš se rozhodl řešit situaci opět násilnou formou, vydal příkaz, aby se veteránský prapor N. I. Ivanova přemístil k velitelství u Petrohradu, a také rozkázal poslat 8 pluků z fronty na pomoc. Chtěl, aby se Ivanov ujal vedení petrohradského vojenského pluku, ale nakonec byla celá akce odvolána. (Pipes, 1998, s. 86 - 87)

Dav obrátil pozornost na sídlo Dumy, tedy na Tauridský palác. Členům, zasedajícím v Dumě, bylo sděleno, že car žádá jejich rozpuštění, ale ti však tohoto příkazu neuposlechli. Zároveň ale nedošlo ani k otevřenému ignorování rozkazu. Reagovali svoláním soukromé schůze progresivního bloku a rady starších, určenou na 28. 2. 1917. Byl vytvořen výkonný orgán, jehož počet byl stanoven na 12. Orgán dostal název *Prozatímní výbor členů dumy ke znovunastolení pořádku v hlavním městě a k ustavení vztahů s jednotlivci a institucemi* v čele s Rodzjankem (1859-1924). Prozatímní výbor se tak stal de facto vládou Ruska. (Pipes, 1998, s. 87 - 88)

Ve stejný den byl svolán i Petrohradský sovět (viz Příloha č. 1, obr. č. 9), který začal vydávat svůj vlastní deník nazvaný *Izvěstija*. (Moynahan, 1995)

Sověť byl svolán zejména z iniciativy menševiků prostřednictvím Ústřední dělnické skupiny. Byl složen z vojenských jednotek a zástupců továren, kteří byli vybráni náhodně. Ve druhém týdnu existence bylo podle Pipese (s. 88) členy sovětů na 3000 vojáků, zatímco dělníků jen 2000, ačkoliv Petrohrad byl město s podstatně větší převahou dělníků. Tato čísla dokazují, že únorová revoluce byla ve své počáteční fázi do velké míry vojenským povstáním. (Pipes, 1998, 88 – 89)

Pravomoci sovětu se pak brzy přesunuly na jeho výkonný orgán, tzv. Ispolkom (Исполком). Ten byl tvořen ze zástupců socialistických stran, při čemž každé z nich byla přidělena 3 křesla. Ovšem Ispolkom se stal spíše koordinujícím orgánem socialistických stran, namísto toho, aby byl opravdovým výkonným orgánem sovětů. V důsledku toho byla posílena moc bolševiků, kteří však neměli příliš stoupenců v řadách vojáků a téměř ani mezi dělníky. Důležité je také zmínit, že se Ispolkom byrokratizoval. V důsledku toho se z něj stal samozvaný výkonný orgán, jednající nezávisle na sovětském plénu. (Pipes, 1998, s. 89 - 90)

V Rusku tedy nastala éra tzv. dvojvládní (двоевластие), které mělo své trvání až do října 1917. Zatímco Ispolkom fungoval jako „revoluční svědomí“, vládní odpovědnost převzal Prozatímní výbor dumy. Zatímco Duma chtěla průběh revoluce zmírnit, vůdci sovětu zaujímalí opačný postoj. Únorovou revoluci považovali jen za předehtu té „skutečné“ socialistické. (Figes, 1996, s. 328)

V noci z 1. na 2. března 1917 se konala schůze zástupců Dumy, aby se dohodli na pravidlech, která by mohla zajistit vládě sovětskou podporu. Bylo tak sestaveno 8 bodů, jež měly být základem činnosti vlády do té doby, než bude svoláno ústavodárné shromáždění (jednalo se např. o amnestii pro politické vězně, zrušení policejních výborů či nové volby do orgánů samosprávy). Tento dokument měl však fatální následky. Díky němu bylo skoncováno s bezpečnostní a administrativní složkou, která byla „páteří“ Ruska po celá staletí. A právě po tomto jednání se výbor přejmenoval na Prozatímní vládu (Временное правительство, viz Příloha č. 1, obr. č. 7), jejímž předsedou se stal kníže G. E. Lvov. Ministrem zahraničních věcí byl jmenován Pavel Miljukov (1859-1943) a post ministra spravedlnosti získal Alexander Kerenskij (1881-1970). (Figes, 1996, s. 329 - 330)

Únorová revoluce si vyžádala zhruba 1300 až 1450 zraněných (Pipes, 1998, s. 91), z čehož 169 z nich zemřelo. Dá se tedy říci, že to byla revoluce relativně nekrvavá. Přibližně 4000 carských úředníků se muselo vzdát, a někteří z nich byli předáni policii. Nejdůležitější z nich byli umístěni do Petropavlovské pevnosti. (Pipes, 1998, s. 91)

Díky tzv. Příkazu č. 1, jež vydal Ispolkom, došlo ke zpolitizování armády a odzbrojení důstojníků, kterým byly odňaty pravomoci nad svými jednotkami. Zjednodušeně řečeno, armáda tak byla pod kontrolou sovětů, které měly právo měnit rozhodnutí Prozatímní vlády ve vojenských záležitostech (čtvrtý článek). Tím došlo k dezorganizaci ozbrojených sil. Menševici, bolševici a sociální intelektuálové tak získali pravomoci nad vojenskými výbory, zpravidla vyššími. Díky tomu vláda ztratila kontrolu nad ozbrojenými silami. (Pipes, 1998, s. 92)

Car se do tohoto dění nezapojoval, jeho poslední příkaz k nastolení klidu byl vydán 25. února 1917. Moc byla v rukou pouze sovětů a Dumy. Historici se shodují, že Mikuláš této situaci přihlížel spíše z pozadí, a ačkoliv souhlasil s určitými vládními ústupky, věděl, že nic jiného nemůže povstalecké jednotky uklidnit více, než jeho abdikace. Sepsal tedy abdikací manifest, v němž se vzdával trůnu ve prospěch svého syna Alexeje. Jeho regentem měl být carův bratr, Michail. (Figes, 1996, s. 333)

Po návštěvě dvorního lékaře, jenž Mikuláše ujistil o nevléčitelnosti hemofilie, kterou trpěl jeho syn, se car rozhodl svou abdikaci změnit ve prospěch svého bratra, Michaila. Své rozhodnutí sdělil zástupcům Dumy, kteří abdikaci přijali. (Figes, 1996, s. 336) Paradoxem je, že o čtyři dny dříve byl Mikuláš sesazen sovětem i Dumou. (Pipes, 1998, s. 92)

Velkokníže Michail na abdikaci reagoval vydáním manifestu, ve kterém trůn odmítl do doby, než by získal souhlas ústavodárného shromáždění. Dne 4. března byly oba manifesty zveřejněny.⁸ Následně byl car se svou rodinou uvržen do domácího vězení v Carském Selu, kde následujících 5 měsíců vedl „poklidný“ rodinný život. Vláda zároveň jednala s Velkou Británií o azylu pro carskou rodinu, nicméně Britové nakonec odmítli pomoci. (Pipes, 1998, s. 92 - 93)

Nová vláda začala vydávat zákony, jež měly nahradit strukturu carského režimu. Nikdy však nevytvořila novou strukturu institucí, které by nahradily instituce předchozí. Prozatímní vláda tak zaujímala postoj krajního klasického politického liberalismu, a to v době války, vysoké inflace a nestability zemědělství. Výkon policejní moci byl předán občanským milicím (v souladu s Ispolkovými osmi body). Celý administrativní aparát se zhroutil v důsledku odvolání gubernátorů a jejich zástupců a namísto nich byla moc předána předsedům zemských výborů, kteří však neměli žádné zkušenosti s vykonáváním úřední moci. Prozatímní vláda byla uznána dohodovými mocnostmi již 9. března 1917. (Pipes, 1998, s. 94)

Většinu běžných záležitostí měl však pod kontrolou sovět. Na cara uvrhl domácí vězení, a bylo zakázáno i vydávání týdeníků a časopisů bez výslovného sovětského souhlasu. Ispolkom také zřídil kontaktní komisi, která měla za úkol dohlížet na práci Prozatímní vlády, jež byla nucena s Ispolkem spolupracovat. Koncem března Petrohradský

⁸ ФЕДОРОВ, В.А. Февральская революция 1917 года: Причины и характер Февральской революции. Восстание в Петрограде 27 февраля 1917 года. *Великая Страна СССР - Союз Советских Социалистических Республик!* [online]. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: http://www.great-country.ru/content/letopis/1917_02.php

sovět ovládal již celou zemi. Následně byl Ispolkom přejmenován na Všeruský ústřední výkonný výbor (Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет - ВЦИК) se 72 členy, z nichž bylo 23 menševiků, 22 eserů a 12 bolševiků. (Pipes, 1998, s. 94)

Prozatímní vláda se stále pokoušela o vydávání nových zákonů, ovšem k těm nejdůležitějším rozhodnutím se neuchylovala. Bylo nutné dohodnout se na pozemkové reformě a odkládalo se i svolání ústavodárného shromáždění, které mělo zabezpečit legitimitaci a nenapadnutelnost vlády extrémní levicí či pravicí. Vládě se ani během 8 měsíců jejího působení toto shromáždění svolat nepovedlo. (Figes, 1996, s. 350)

Dalším problémem byla válka. Válce byly nakloněny pravděpodobně všechny strany kromě bolševiků, kteří konec války pokládali za klíčový k přístupu k moci. Prozatímní vláda slibovala Dohodě, že vynaloží svou sílu k setrvání ve válce, avšak za podmínky nároků na území Konstantinopole a tureckých úžin. To však na nátlak sovětů odvolala. (Pipes, 1998, s. 99)

Únorová revoluce se postupně šířila i do dalších gubernií, ovšem pokojnou cestou. Moc tak přešla do rukou místních sovětů, zemstev či městských rad a carští úředníci tak museli odstoupit. (Figes, 1996, s. 344)

3 V. I. LENIN A BOLŠEVISMUS

Vladimír Iljič Uljanov (viz Příloha č. 1, obr. č. 2) se narodil 22. dubna roku 1870 v Simbirsku do byrokratické rodiny. Patřil k liberálním konzervativcům a obdivoval se reformám Alexandra II. Po atentátu na cara byl zatčen a jeho bratr popraven. Díky jeho školním úspěchům se dostal na Kazaňskou univerzitu, ze které byl však později vyloučen a obdržel zákaz studovat i na univerzitách ostatních. (Pipes, 1998, s. 101)

Lenin přijal teorii marxismu, která se postupně stala jeho doktrínou a začaly ho následovat i oddané skupiny stoupců. Nejprve spolupracoval s teroristickou organizací Narodnaja volja, jejímž členem byl i jeho bratr a v níž se Lenin naučil formovat tajnou revoluční organizaci. (Pipes, 1998, s. 101 - 102)

Trockij (1879-1940) ho přirovnal k Robspierrovi,⁹ neboť dle jeho názoru, stejně jako Robspierre, znal Lenin jen dva typy občanů – dobré a špatné. Valentinov, Leninův známý ze Švýcarska, byl přesvědčen, že by Lenin nikdy nevyšel osobně bojovat na barikády a vždycky opouštěl emigrantské schůzky, když se schylovalo k bitce. Leninovým pravidlem prý bylo „*zmizet, dokud jsou podmínky příznivé*“, jak prý sám Lenin opakoval. (Figes, 1996, s. 372)

V roce 1893 se Lenin přestěhoval do Petrohradu, kde se měl údajně věnovat právnické praxi. Pravděpodobným důvodem byla snaha získat revolucionářské ostruhy. V této době se stal taktéž sociálním demokratem a zastával teorii, že revoluce se dostaví v důsledku kapitalistického vývoje. (Pipes, 1998, s. 109)

Právě díky tomu byl odsouzen na 3 roky do vyhnanství na Sibiř. Svůj trest si odsloužil se svou budoucí manželkou, Naděždou Krupskou (1869-1939), v najatém domku. Ve vyhnanství napsal svou revolucionářskou knihu *Co dělat? (Что делать?)*, vydána v Německu, 1902). Jeho teorie zahrnuje názor, že vedení boje za zájmy dělnictva musí převzít socialistická inteligence, neboť dělníci v důsledku své práce nemohou revoluci obětovat svůj čas. (Pipes, 1998, s. 110)

Lenin požadoval, aby Ruská strana sociálně demokratická (Российская Социал-Демократическая Партия) pracovala centralizovaně a tajně. Většina demokratů však odmítla, a tak si Lenin začal vytvářet vlastní frakci.

⁹ Jedná se o francouzského revolucionáře (1758-1794) Velké francouzské revoluce.

Rozkol mezi bolševiky a menševiky můžeme nalézt již v letech 1906/1907. Zatímco menševici vyznávali marxistický ideál sociálního převratu, bolševici se připravovali na nadcházející revoluci. K bolševikům se hlásili zejména obyvatelé z Velké Rusi, zatímco zastánci menševiků byli spíše z neruských národů, zejména Židé a Gruzínci.¹⁰ (Pipes, 1998, s. 111)

Lenin stál na straně bolševiků a ve svých řadách zaměstnával revolucionáře z povolání, což vyžadovalo dostatek financí. Museli vystačit z příspěvků, které však Leninovy náklady nebyly schopné pokrýt, a tak se stávalo, že se bolševici museli uchýlit i k bankovním loupežím.¹¹ Lenin peníze potřeboval zejména na mzdy, ale také na vydávání bolševických novin. (Pipes, 1998, s. 112) Mnoho peněz také putovalo z Německa z pobočky švédské banky v Moskvě a odhadem se mělo jednat přibližně o 50 milionů zlatých marek. (Švankmajer a kol., 1995, s. 331)

V době vypuknutí 1. světové války žil Lenin v Krakově, odkud byl ve spojení s rakouskou vládou a podporoval nezávislost ruské Ukrajiny. V době konfliktů byl vyslýchán a odvezen do Švýcarska, které bylo neutrální. Tam strávil dva a půl roku a během této doby sepsal programové prohlášení, v němž hlásal, že porážka Ruska Rakouskem a Německem je nejmenší zlo. Po emigraci do Německa navázal styk s Ministerstvem zahraničních věcí a zastával názor, že zájmy ruských revolucionářů mohou být naplněny pouze porážkou Ruska německými vojsky. Leninovy protiruské aktivity znamenaly vlastizrada a Lenin o nich mlčel až do konce svého života. (Pipes, 1998, s. 113)

V letech 1915-1916 probíhaly ve Švýcarsku dvě konference, kterých se Lenin spolu se svými bolševickými stoupenci účastnil. Ocitli se v menšině proti opozici, která si přála okamžitý mír. Lenin byl přesvědčen, že by se „imperialistická“ válka měla přetřansformovat ve válku třídní. (Pipes, 1998, s. 114 - 115)

¹⁰ V roce 1907 (5. kongres strany) bylo 73,8% všech bolševiků z Velké Rusi, zatímco menševiků pouze 34%. Převážnou většinu stran tvořili intelektuálové.

¹¹ Během loupeže v Tbilisi v roce 1907 bylo ukradeno 250 000 rublů, v důsledku čehož bylo zatčeno mnoho vlivných bolševiků, jmenujme např. Maxima Litvinova.

4 MEZI REVOLUCEMI

Dne 16. dubna 1917 se ze švýcarského exilu vrací do Ruska V. I. Lenin. Jeho návrat podporovali Němci, zejména po finanční stránce. Ti totiž doufali, že Lenin zařídí vystoupení Ruska z 1. světové války, což by jednak oslabilo vojska Dohody, ale došlo by i k ukončení bojů na východní frontě. (Moynahan, 1995, s. 83) Podle Lenina, který si upravil marxistickou teorii pro podmínky Ruska, by revoluce měla vypuknout nikoliv ve státě nejvyspělejších, ale nejzaostalejších. (Berd'ajev, 2012, s. 134)

Byly vyhlášeny tzv. dubnové teze (апрельские тезисы, viz Příloha č. 1, obr. č. 10), jejichž cílem byl přechod od buržoazně-demokratické revoluce k socialistické revoluci. Heslem těchto tezí bylo *Všechnu moc sovětům!* (*Вся Власть Советам!*). To předpokládalo zbavení moci Prozatímní vlády a veškerá moc měla padnout do rukou bolševiků. Lenin využil celkové situace, ať již vnitropolitické (touha po ukončení války, nespokojenost s vládou, agrární krize), tak i mezinárodní (státy byly zaujaty válkou).

V červenci roku 1917 se nedařila ofenzíva Prozatímní vlády, s výjimkou vítězné bitvy u Zborova s pomocí československých legií. Na vládu byl činěn veliký tlak ze strany bolševiků a 3. července ve večerních hodinách proběhla v Petrohradě demonstrace proti Prozatímní vládě. Vzhledem k zapojení vojenských jednotek, hrozilo vyhrocení situace v ozbrojenou akci. V této době však ještě bolševici nebyli na revoluci připraveni. Na poslední chvíli se bolševici pokusili masy demonstrantů zastavit, a zabránit tak protivládnímu zásahu. Nakonec se však Ústřední a Petrohradský výbor ve spolupráci s vojenskou organizací rozhodl do demonstrace zapojit a 4. července 1917 přijel do Petrohradu i V. I. Lenin. (Dolejší, 1982, s. 75)

Této demonstrace se zúčastnilo odhadem na 500 000 dělníků, námořníků a vojáků. Za provolávání hesla *Вся Власть Советам!* (viz Příloha č. 2, obrázek č. 22) se dav vydal k Tauridskému paláci, sídlu Ústředního výkonného výboru sovětů. Z balkonu Kšesinského paláce vyzýval Lenin demonstranty k ostražitosti a pevnosti, nicméně ÚVV sovětů odmítl převzetí moci a demonstrace byla označena za bolševické spiknutí. Následovala střelba kontrarevolučních sil do demonstrantů. Zraněno bylo 650 lidí a usmrceno 56 osob. (Dolejší, 1982, s. 75, 76)

Nad Petrohradem bylo vyhlášeno stanné právo a zastavila se i činnost bolševického tisku (např. *Правду, солдатскую правду*). Lvov byl vystřídán ve své pozici Kerenským a zahájila se protibolševická kampaň. V důsledku toho byli V. I. Lenin a Grigorij Zinovjev (1883-1936) obviněni z velezrady a označeni za agenty císařského Německa.

Zatčení byli i někteří bolševičtí vůdci. Lenin reagoval další emigrací, tentokrát k hranicím s Finskem. Protibolševickou kampaní bylo završeno období tzv. dvojvládní. (Dolejší, 1982, s. 77)

V září 1917 se pokusil o vojenský puč generál Lavr Kornilov (1870-1918), ten však dopadl neúspěšně. Důvodem byla zejména bolševická agitace mezi vojáky. Začaly se formovat tzv. rudé gardy (Красные Гвардии), které získávaly stále větší ohlas mezi sověty či vojáky a bolševická moc tak nadále rostla. Lenin pracoval na programu revoluce, připravoval otevřené ozbrojené povstání, díky němuž by veškerou politickou moc převzali bolševici. Lev Davidovič Trockij (viz Příloha č. 1, obr. č. 6) se stal agitátorem bolševiků. Mezitím Prozatímní vláda připravovala protirevoluční opatření, stavěné na základě vydávání zatykačů a zákazu bolševického tisku. Do Petrohradu byly svolány stále věrné vojenské jednotky složené z kozáků a junkerů.¹²

4.1 Osud carské rodiny

Až do srpna 1917 byla carská rodina (viz Příloha č. 1, obr. č. 4) vězněna v Carském Sele (letní sídlo) a následně přestěhovaná do Tobolska. Od dubna 1918, po převzetí moci sověty, se jejich domovem stal Sverdlovsk, dřívější Jekatěrinburg. Mezi bolševiky však panovala obava z osvobození carské rodiny kontrarevolucionáři, kteří se chtěli zmocnit sibiřské metropole (mezi nimi i československé legie). A tak zejména z obavy dosazení romanovské dynastie zpět na carský trůn, byli všichni příslušníci rodiny 17. 7. 1918 zastřeleni. (Kocourek, 1987, s. 12)

¹² NĚMEC, Václav. Ruské revoluce: Únorová revoluce (březen 1917). *Dějepis.com: Učebnice* [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/ruske-revoluce/>

5 VELKÁ ŘÍJNOVÁ SOCIALISTICKÁ REVOLUCE

Dne 25. 10. 1917¹³ jmenoval Alexander Kerenskij nový kabinet, tedy 4. Prozatímní vládu. O bolševickém převratu bylo rozhodnuto 10. 10. 1917, když se Lenin vrátil v přestrojení do Petrohradu.¹⁴ Zde se zúčastnil zasedání Ústředního výboru bolševické strany. (Moyhanan, 1995, s. 90)

V době Leninovy nepřítomnosti si své postavení ve vedení strany upevnili L. R. Kameněv (1883-1936), A. Rykov (1881-1938), G. Zinovjev (1883-1936) a V. Nogin (1878-1924). Právě tato skupina měla svolat činnost Ústavodárného shromáždění a vytvořit reformy, které by měly být zabezpečeny proti hrozbě „kontrarevoluce.“ Opačné však byly názory N. Bucharina (1888-1938) a L. D. Trockého. Ti chtěli sověty jako zdroj moci. Na zasedání Ústředního výboru 10. 10. 1917, se Kameněv a Zinovjev postavili Leninovi do opozice, což mělo za následek rozkol ve straně. Lenin dokonce požadoval vyloučení Kameněva i Zinovjeva ze strany. Nakonec však bylo rozhodnuto o rezoluci a ozbrojeném povstání. (Reiman, 2013, s. 108)

Na příkaz Kerenského (24. 10. 1917) vojenští kadeti rozmetali matrice bolševického tisku a následně zabezpečili jejich redakční místnosti. Nicméně o několik hodin později bolševici své místnosti znovu získali. Kerenskij byl nucen poslat telegraf na frontu, ve kterém žádal posily. K dispozici měl 2000 kadetů, 200 příslušnic ženského praporu a 134 důstojníků. (Moyhanan, 1995, s. 94)

Následujícího dne, tedy 25. 10., vyšly do ulic skupiny bolševických vojáků, které nenarazily na zjevný odpor. Vydaly se ke břehům řeky Něvy, obsadily hlavní telegraf, nádraží, ústřední banku, pošty a elektrárny. Kerenskij opouští město a přivolává jednotky z fronty, které měly povstání potlačit. (Moynahan, 1985, s. 95)

Ačkoli Lenin ve Smolném ohlásil svržení ministrů vlády, i tak se ministři začali sjíždět do Zimního paláce. Trockij následně svolal zasedání Petrohradského sovětu a ohlašuje, že vláda přestala existovat. Žádné větší odezvy se od procházejícího davu nedočkal. Obléhání Zimního paláce také nebylo efektivní, neboť přístup dovnitř byl bezproblémový. (Moynahan, 1985, s. 95 - 96)

Posádce křižníku Aurora (viz Příloha č. 1, obr. č. 12) bylo přikázáno zahájit palbu na palác, jakmile uvidí z Petropavlovské pevnosti červené světlo. Toto světlo však měla

¹³ Podle gregoriánského kalendáře proběhla 7. 11. 1917.

¹⁴ Lenin byl přestrojen za strojvůdce.

bolševická posádka problém najít. Nakonec se ve 21 h 40 min. objevilo světlo purpurové. Tím byla zahájena „palba“ na palác. Bolševici měli k dispozici pouze slepé náboje, kadeti ale odpovídali kulometnou palbou. Kolem 23 h byly na palác vypáleny 2 ostré střely z Petropavlovské pevnosti, nicméně první z granátů palác minul a druhý způsobil jen nepatrnou škodu. Během několika minut se připojila další děla, jejichž granáty většinou skončily v řece. Ministři mezitím v paláci spali nebo telefonovali. (Moynahan, 1985, s. 96)

Ve 2 hodiny ráno, (26. 10. 1917), padl Petrohrad do rukou bolševiků. V tuto dobu vstoupil ozbrojený dav do Zimního paláce (viz Příloha č. 1, obr. č. 13) a Antonov - Ovsjenko, zástupce revolučního výboru, oznámil zatčení Prozatímní vlády. Zajímavé je, že obyvatelé Petrohradu si ani nepovšimli, že revoluce vůbec proběhla. Toho dne normálně vycházely noviny, v divadlech se hrála představení a vojenská posádka i dělníci se k událostem stavěly většinou vlažně. S výjimkou Moskvy, kde bylo během následujících pár dnů možné zaslechnout palbu, přebíraly samozvané organizace a výbory moc v dalších městech poměrně plynule. Ještě 25. 10. 1917 ve Smolném, získali bolševici na II. všeruském sjezdu sovětů (Второй Всероссийский съезд Советов) spolu s levými esery většinu hlasů, praví esefi se na znak protestu proti převratu sjezdu nezúčastnili. (Moynahan, 1985, s. 97 - 98)

Sjezd, jehož heslem bylo *Рабочим, солдатам и крестьянам!* (Pracujícím, vojákům a rolníkům!), byl přechodem vlády k sovětské moci. Na druhém zasedání II. všeruského sjezdu, 26. 10. 1917, byl přijat Dekret o míru (Декрет о мире) a Dekret o půdě (Декрет о земле). (В. И. Ленин, 1969, Т. 35. s. 45) Nejvyšším orgánem Ruska se stal Všeruský ústřední výkonný výbor sovětů dělnických, vojenských a rolnických zástupců (Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов), jehož předsedou byl jmenován L. B. Kameněv. Byla sestavena vláda v čele s V. I. Leninem (Sověť národních komisařů; Совет народных комиссаров, viz Příloha č. 1, obr. č. 8), čímž byl položen základ pro vytváření dalších státních orgánů. V roce 1918 byla přestěhovaná bolševická vláda do Moskvy a uzavřel se Brestlitevský mír (separátní, zaručuje příměří s Německem). Ačkoliv byly vydány dekrety o půdě, míru, vládě i práva národa na sebeurčení, Rusko se na další roky ocitlo v občanské válce (1918-1920).¹⁵

¹⁵ Rudý, neboli Říjnový převrat zamaskovaný v revoluci (7. 11.1917). *Society Mag: Společnost bez pozlátka*[online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.totalmag.cz/spolecnost/43-udalosti/215-rudy-neboli-ijnovy-pevrat-zamaskovany-v-revoluci-7111917.htmlz>

6 NÁZEV VELKÉ ŘÍJNOVÉ SOCIALISTICKÉ REVOLUCE

Velká říjnová socialistická revoluce proběhla podle juliánského kalendáře 25. 10. 1917, podle gregoriánského je však zaznamenána pod datem 7. 11. 1917. Ačkoliv byl v Rusku zaveden gregoriánský kalendář již v roce 1918, přívlastek „říjnová“ si revoluce zachovala dodnes. Již od samého počátku nazývali sověti a bolševici říjnové události revolucí.¹⁶

Poprvé se název *Velká říjnová revoluce* (Великая Октябрьская революция) objevil v deklaraci bolševické frakce, kterou vyhlásil F. Raskolnikov (1892-1939). Na konci 30. let byla říjnová revoluce přejmenována na *Velkou říjnovou socialistickou revoluci* (Великая Октябрьская социалистическая революция), ačkoliv v prvním porevolučním desetiletí byla často označována jako *říjnový puč* (Октябрьский путч) či *říjnový převrat* (Октябрьский переворот). Podle bolševického konceptu revoluce mělo slovo „převrat“ poukazovat na říjnovou revoluci jako na „tu jedinou“ roku 1917. Toto označení můžeme najít např. u Lva Davidoviče Trockého, N. I. Bucharina a M. A. Šlochova.¹⁶

Později se však slovo „převrat“ začalo spojovat se spiknutím a protiprávní změně moci, proto se uchytila koncepce „dvou revolucí“. Výraz „říjnový převrat“ byl chápán již spíše v negativním světle, zejména v literatuře nebo k vyjádření nelibosti k Sovětskému svazu. Z toho důvodu ho požívali zejména emigranti a disidenti. Až od perestrojky (перестройки) se označení „převrat“ začalo objevovat i v legálním tisku.¹⁶ V současnosti je oficiálním názvem v Ruské federaci *Великая Октябрьская социалистическая революция* (Velká říjnová socialistická revoluce), jejíž alternativy mohou být: *Октябрьский переворот* (říjnový převrat), *большевистский переворот* (bolševický převrat), *третья русская революция* (třetí ruská revoluce).

Zajímavý komentář můžeme najít v knize *Dějiny Ruska (1995)*. Dle názoru jednoho z autorů, Zdeňka Sládka, nelze na revoluci nahlížet jako na říjnovou, vzhledem k tomu, že se podle gregoriánského kalendáře odehrála v listopadu. Také se nejednalo o revoluci velkou, neboť o výsledku vítězství revoluce v Petrohradě rozhodlo jen pár lidí a nemůžeme mluvit ani o revoluci socialistické, neboť svým charakterem řešila historické buržoazně demokratické problémy. Závěrem Sládek podotýká, že o revoluci jako takové nemůže být řeč, jelikož se jednalo pouze o ozbrojený převrat. (Švankmajer a kol., 1995, s. 343)

¹⁶ 7-НОЯБРЯ. ВЕЛИКАЯ ОКТЯБРЬСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ. *Патриот – российский политический клуб!* [online]. 2012 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://prpk.info/articles/istorija/7-nojabrja-velikaja-oktjabrskaja-socialisticheskaja-revoljucija.html>

7 INTERPRETACE ROKU 1917

Následující publikace, pomocí kterých budu srovnávat náhledy a interpretace revolucí 1917 jsem vybrala tak, aby pokryly jednotlivé etapy 20. a 21. století a doplnila jsem i stanovisko současného ruského prezidenta Vladimíra Putina. Začlenila jsem do analýzy autory západní, ruské a české. Tím jsem chtěla poukázat i na různost interpretací v závislosti na národnosti autora a státě, ze kterého pochází.

7.1 Porevoluční publikace

První námi zkoumanou publikací je kniha českého autora Jana Bartoše, *Rusko a Evropa: duchovní základy velké revoluce z roku 1919*, tedy z doby, kdy v Rusku probíhá občanská válka. Podle Bartoše byla ruská revoluce připravována již věky, v čemž se shoduje i s tvrzením současných historiků. Podle autora je únorová revoluce tragédií důvěry v cara. Na únorovou revoluci pohlíží, jako většina historiků, jako na nekrvavou. Ovšem celá jeho kniha vyznívá jako óda na ruské revoluce, tudíž není divu, že únorovou opěvuje a nazývá ji „*titanským revolučním bojem za svobodu, který je vykoupen krví několika generací a je vítězně vybojován.*“ (Bartoš, 1919, s. 21)

Říjnovou revoluci autor vnímá jako strašlivý a krvavý převrat, jehož strůjci nemilosrdně vyhlazovacím bojem nastolují diktaturu proletariátu. Vidí v tom ale nezbytnou nutnost, které by měla Evropa následovat tak, jako kdysi Rusko Evropu. (Bartoš, 1919, s. 22 – 25)

Krvavost revoluce je podle Bartoše ještě starý Duch Ruska, ale i přes hrůzy a krvavost vede revoluce k osvobození. Revoluci 1917 přirovnává svými rysy k biblickým námětům: „*křičí tu láska i nenávisť, běsní tu hněv, vraždí víra. Účtuje se nemilosrdenství se starým světem útlaku hmotného, politického i duševního, jenž se tu propadá s celou generací, jež mu sloužila*“ (Bartoš, 1919, s. 35)

Podle Jana Bartoše se revoluce nese hlavně v duchu náboženském, ačkoli to není na první pohled zřejmé. Věří, že ačkoliv se do revoluce vměšují i jiné státy, v závěru to bude hnutí čistě ruské. (Bartoš, 1919, s. 45)

7.2 Publikace 20. let 20. století

Kniha od Vincence Červinky, *Tragédie Ruska (1922)*, je již podle své předmluvy určena k vystižení autentičnosti života v Rusku po říjnovém puči. Autor zdůrazňuje, že

své materiály čerpal z exilových svědectví inteligence, která se rozhodla svůj život trávit v emigraci, ale zároveň se opírá o sovětský tisk, který jak často zdůrazňuje, je „*ten jediný v nejsvobodnější proletářské republice Ruska*“. (Červinka, 1922, s. 9) Z této knihy jednoznačně vyznívá autorův negativní postoj k bolševismu, svědectví a názory dotazovaných v knize jsou spíše protivládni. Vincenc Červinka demonstruje své názory i na svědectví obyvatel v sovětském Rusku, ať se již jedná o dělníky, studenty nebo inteligenci. Poukazuje na obrovskou bídu, sociální nedostatky a roztržičnost země. Rusko podle něj žije (zmiňován je rok 1921) po bolševické revoluci v duševním a tělesném otroctví, v největším ponížení, které si lidstvo pamatuje, a tvrdí, že ani utrpení židovského národa v Babylonském zajetí (6. a 5. stol. př. n. l.) není srovnatelné s utrpením národa ruského. (Červinka, 1922, s. 9)

V proslovu T. G. Masaryka z 1. ledna 1921, který byl publikován v *Lidových Novinách brněnských*, můžeme taktéž vyčíst nesouhlas s bolševickou vládnoucí stranou. Bolševiky zde Masaryk obviňuje z neschopnosti vládnout, respektive podle něj jsou bolševické schopnosti na velice nízkém stupni vývoje a vytýká jim jejich hrubost, zvířecost a zbytečnost obětí. Upozorňuje na mentalitu „národů evropských“, podle kterých je revoluce po ruském stylu naprosto nepřijatelná a nesouhlasí ani s bolševickým komunistickým počínáním v zemi, jež je podle Masaryka zaostalá a nevzdělaná. (Červinka, 1922, s. 12)

Shrneme-li celkově Červinkovu knihu, na bolševickou revoluci pohlíží zcela z nesouhlasného úhlu pohledu. Říjnová revoluce byla podle autora tou největší katastrofou, která se ruské zemi mohla přihodit a na bolševiky pohlíží jako na sektu emigrantů a revolucionářů z povolání, nelegální tajnou organizaci, která pracuje podvodně a rozkladně. Autor si neodpouští ani další ostré narážky a kritiku komunistické strany, jejíž rysy jsou, dle jeho názoru, hlavně „anarchie a teror“. Velice často zmiňuje těžký úděl ruských „nebolševických“ literátů a inteligence, ale i obyčejného obyvatelstva, jež díky převratu žije ještě v horších podmínkách, než tomu bylo dříve.

Kniha *Iluze a skutečnost (2000)*, jejímž editorem je Jaroslav Bouček, je dílem Jana Slavíka, historika, který ruské revoluce 1917 zažil. Revoluce obecně vnímal jako jevy, které vznikají, rozrůstají se, ale následně zmírají. Co se bolševické vlády týče, považoval ji za přechodnou etapu mezi ruským absolutismem (samoděržavím) a demokracií.

Slavík se obával přenesení revoluce do nově vzniklého Československa (1918), což by podle něj mohlo ohrozit právě nabytou svobodu, získanou úpadkem habsburské monarchie. Byl také zastáncem teorie, že ruská revoluce nemůže být přenesena

do západních států Evropy, a že ani nabytý socialismus, vzhledem k zaostalejším podmínkám Ruska, nemůže být lepší než politický systém v západní Evropě.

Na druhou stranu je nutno říci, že po roce 1920 se pokoušel o důslednější studii ruských revolucí, díky které byl označen za bolševika, ale zároveň za „antisověta“, a to díky svým vědeckým metodám, jež předpokládaly dívat se na problém z více úhlů pohledu. V publikaci *Smysl ruské revoluce (1927)* se zamýšlel nad přínosem ruských revolucí 1917 a dospěl k závěru, že revoluce sice nenaplnila maximalistické cíle jako celosvětová revoluce proletariátu nebo budování komunistické společnosti, ale zlepšila se úroveň rolnictva a vznikl moderní národ. Za důležitý přínos revoluce považuje vyřešení agrární otázky a domnívá se, že díky těmto událostem v Rusku se probudily i periferie v Asii a Africe, které se do této chvíle vyhýbaly světovému dění a zlepšil se i společenský vývoj v západní Evropě.

Slavík byl považován za jednoho z nejlepších historiků své doby, což dokládá i fakt, že ho prezident T. G. Masaryk požádal o spolupráci na své knize *Rusko a Evropa*.

7.3 Publikace 30. let 20. století

Nyní přejdeme do 30. let 20. století. Třicátá léta jsou ve znamení stalinismu a v porovnání s dnešními historiky se sovětská historika ani zdaleka nepokouší o objektivnost. Následující publikace nese název *Dějiny ruské revoluce 1917 (1931)* a jejími autory jsou V. Astrov, A. Sljepkov a J. Thomas.

V knize *Dějiny ruské revoluce 1917* se objevila předmluva, vycházející z Manifestu Ústředního výkonného výboru SSSR u příležitosti desátého výročí Říjnové revoluce. Tuto předmluvu si nyní rozebereme.

Důraz je kladen na líčení těžkého osudu rolníků, jež se snažili vymanit po celá staletí z nespravedlivého feudálního systému, za který platili „potem a krví“. Carská vojska pak „rozervávala těla národa a ohněm a mečem ničila vesnické osady“ (Astrov a kol., 1931, s. 2). Carské Rusko je viděno jako nepřítel, jenž zabil Stěpana Razina, imperátorské Rusko pak zavřelo do „železné klece“ Pugačova a totéž Rusko pak trestalo smrtí dělnické hrdiny. (Astrov a kol., 1931, s. 2)

Až proletariát dal dělníkovi ve válce pušku a diktátora, čímž se stal jeho přítelem. Samoděržaví, líčené jako dvouhlavý orel, držící ve svých drápech utlačované národy, mohlo za jizvy na duších národností, které osvobodilo až proletářské povstání. Sovětská moc tak přeměnila carské Rusko, vyobrazené jako „mučírna národů“, v „bratský svaz národů“. (Astrov a kol., 1931, s. 3)

V roce 1917 se proletariát stal vůdcem povstání proti carismu a v říjnu porazil buržoazii. Proletariátu se tak podařilo „vyvlastnil vyvlastňovatele“. Autoři sovětského manifestu považují carské Rusko za světového četníka. Až záštita kontrarevoluce a VŘSR z tohoto četníka a kata udělala „*hlasatele míru a vítěze nad vykořisťovateli*“. (Astrov a kol., 1931, s. 4)

Výtky patří zejména ruským „kontrarevolucionářům“, kteří se spojili se zahraničím a dopustili tak drancování sovětské země. Podporovali tak „lžidemokratické“ generály, dělnické katy. Následnou občanskou válku pak autor vnímá jako jedinou spravedlivou válku otroků proti otrokářům a kapitalistů proti proletariátu. (Astrov a kol., 1931, s. 5)

Díky říjnové revoluci mohlo být obnoveno hospodářství a průmysl, čehož mohla dosáhnout jen dělnická třída, s nadvládou diktatury. Ústředním hrdinou proletariátu se tak stal dělník – hrdina, který buduje novou vlast pomocí továren a dílen. Dělnickou třídu autor považuje za nejvyšší formu demokracie. (Astrov a kol., 1931, s. 6)

Další zkoumanou knihou je kniha Ing. A. Wintera, *Co jsem viděl v SSSR (1936)*. Tato publikace se snaží vypovědět očitě svědectví autora, který v roce 1936 podnikl cestu do Sovětského svazu a snažil se nasbírat co nejvíce informací, jež by mohl publikovat ve svých novinových článcích. Od začátku však již poukazuje na možnost „Potěmkinových vesnic“, jelikož cizincům v této době nebylo povoleno cestovat po SSSR „na vlastní pěst“, nýbrž s cestovní agenturou, která sama určovala cestu. Nevylučuje tedy, že informace mohou být nepřesné.

Winter však již ze začátku opěvuje sovětskou ruskou společnost. Podle autora je všeho dostatek, vzdělávání je na vysoké úrovni, technický pokrok země je zcela viditelný a sociální poměry v Sovětském Rusku se zdají být na dobré úrovni (mluvíme o roku 1936). Tuto situaci autor staví do kontrastu s předrevolučním Ruskem, jež se podle něj zastavilo na úrovni rakouského Metternicha (1809 – 1848). Revoluce 1917 přinesly Rusku obrovské výhody, např. ruská bolševická revoluce je chápána jako nezbytnost technického pokroku. Ačkoli byla krvavá a násilná, jak Winter zmiňuje, její ideje nebyly podle něj jen idejemi bolševickými, nýbrž logickými. Rusko roku 1917 vnímá jako většina historiků, jako zemi roztržštěnou a „beztvárnou“. Autor vyzdvihuje důležitost toho, že méně vzdělaní lidé jsou schopnějšími revolucionáři než inteligence a Lenina dává za příklad. Domnívá se, že sovětské Rusko je díky revoluci rozhodně pokročilejším útvarem, než státy ostatní, a to zejména díky vytvořenému kapitalismu. V závěru Wintrův výklad vyznívá jako óda na Lenina a Trockého, zejména jejich „povedené konečné dílo“. (Winter, 1936, s. 6 – 24)

Na závěr se autor zabývá československým postojem k ruské socialistické revoluci. Je přesvědčen, že v Československu tato revoluce získala větší odezvu než v jiných zemích. Někteří českoslovenští obyvatelé vyjadřovali sympatie jak k carismu, tak i po jeho pádu k bolševismu – zejména českoslovenští dělníci. Zároveň však Winter nepředpokládal vývoz revoluce ani do Československa, nicméně nevyklučoval, že pokud by Rusko vytvořilo lepší společenský řád, mohlo by ho Československo přijmout. (Winter, 1936, s. 97 – 99)

Winter působí jako obdivovatel Sovětského svazu a na rok 1917 v Rusku pohlíží jako na nezbytný pokrok. Často se objevují i přirovnání Lenina k Hitlerovi nebo k Mussolinimu, na kterých autor demonstuje přechody vládních forem. (Winter, 1936, s. 23)

Nikolaj Alexandrovič Berd'ajev napsal knihu s názvem *Prameny a smysl ruského komunismu* (z ruského originálu *Истоки и смысл русского коммунизма*). Tuto publikaci napsal ve 30. letech 20. století. Poprvé byla vydaná v roce 1937 v anglickém jazyce a ruský originál byl publikován až v roce 1955 v Paříži. Berd'ajev se snaží na události ruské revoluce pohlížet spíše z filozofického hlediska, hledá příčiny již v historii, a také podrobuje marxistické teorie detailnějšímu zkoumání. Za Leninova předchůdce pokládá Tkačkova (předchůdce hnutí Narodnaja volja), u kterého se autor snaží nalézt podobné rysy představ revoluce jako u Lenina. (Berd'ajev, 2012, s. 89 – 93)

Berd'ajev považuje bolševickou revoluci 1917 za univerzalistickou, přesto však velice národní a nacionalizující se. Podle něj mohla komunistická revoluce proběhnout pouze v Rusku, jelikož byla vytvořena právě pro podmínky Ruska. Také Lenin měl podle autora obrovské předpoklady revoluci provést, zejména pro jeho krajní maximalismus revolučních myšlenek, oportunismus v prostředcích boje, flexibilitu totalitního světónázoru a politické schopnosti. Autor na Lenina pohlíží jako na spornou osobnost, ačkoliv nezpochybňuje jeho úspěchy a k jeho činům vyjadřuje sympatie. (Berd'ajev, 2012, s. 149-157)

N. A. Berd'ajev se zabývá koncepcí revoluce zcela jiným způsobem než většina spisovatelů a historiků. Snaží se ji vysvětlit pomocí filozofie a náboženství. Ruskou revoluci 1917 chápe jako ojedinělou a jen jako agrární, jelikož se podle něj tato revoluce opírala hlavně o nenávist rolníků ke šlechtě a úředníkům. Jako paradox však uvádí, že dříve byli rolníci spoutáni nevolnictvím a v době proletariátu zas byli obětmi násilné kolektivizace. Berd'ajev se sovětskou vládou z ideologického hlediska nesympatizuje.

Tvrdí, že revoluce 1917 byla věcí nelidskou, krutou a krvavou, a díky tomu se národ ocitl v obrovských kleštích. Paradoxně je podle něj sovětská moc zároveň jediná, která dokáže udržet Rusko v bezpečí. Autor zastává názor, že sociální spravedlnost, jež bolševici přinesli, je v souladu s ruským smýšlením. Nicméně zločiny, lži a krutost, kterými toho bylo dosaženo, chápe jako rozpor s celým sovětským systémem. (Berďajev, 2012, s. 159-163)

7.4 Publikace 50. let 20. století

Následující publikaci napsal J. V. Stalin v roce 1951 a nese název *Международный характер октябрьской революции (1951)*. Jak lze již z názvu vyčíst, Stalin je přesvědčen, že revoluce nese světový charakter. Jedná se tedy o revoluci „nového“ významu. *„Октябрьскую революцию нельзя считать только революцией в национальных рамках. Она есть, прежде всего, революция интернационального, мирового порядка, ибо она обозначает коренной поворот во всемирной истории человечества от старово, капиталистического мира к новому, социалистическому миру.“*¹⁷ (Stalin, 1951, s. 3)

Dříve se střídali jen vykořisťovatelé, ale vykořisťování stále přetrvávalo. V současnosti (myšleno v Stalinově současnosti) se k moci dostávají všechny třídy obyvatelstva, včetně dříve utlačovaných, což autor pokládá za důležitý přínos revoluce.

Jedinečnost VŘSR vidí Stalin také v tom, že revoluce zasáhla do světového imperialismu a zbavila se imperialistické buržoazie v jedné z největších kapitalistických zemí a nastolila proletariát. Revoluce se dle Stalinova názoru rozmohla i v periferiích, tedy nejen ve významných centrech, a dala tak možnost „koloniální revoluci“, jež se uskutečňovala v utlačovaných oblastech světa ve spojitosti se svazem a proletariátem. Tyto koloniální revoluce vnímá Stalin jako osvobozující a proletariát označuje za hegemonu. (Stalin, 1951, s. 3 – 5)

VŘSR musí být vnímána i v oblasti umění a ideologii pracující třídy. Je nutné tedy vyzdvihovat marxismus, jenž vyhrál nad imperialismem, vítězství leninismu nad sociální demokracií a výhru III. Internacionály nad II. Aby mohl být stát zbaven kapitalismu, je podle Stalina nutné „zabít“ sociální demokracii v dělnickém hnutí. A právě v tom Stalin

¹⁷ Říjnovou revoluci nelze pokládat pouze za revoluci národního charakteru. Jedná se zejména o revoluci mezinárodního světového řádu, neboť představuje základní obrat ve světové historii lidstva od starého, kapitalistického světa k novému, socialistickému.

vidí úspěch říjnového převratu. (Stalin, 1951, s. 12)

Celá publikace je záměrem diktátora přesvědčit masu obyvatelstva ve správnost revoluce, tedy aby byla vnímána jako jediná možná cesta „moderní“ společnosti a hlavně jako ta nejlepší pro pracující lid.

Publikace sovětských autorů (S. V. Bachrušina, K. V. Bazileviče, A. V. Fochta, A. M. Pankratové) z roku 1954, nazvaná *Dějiny SSSR ve XX. Století (1954)*, je velice silně interpretována ve prospěch bolševiků. Lze zde dokonce najít i upravené informace, které se značně vzdalují realitě. Podle autorů byl záměr carismu uzavřít separátní mír s Německem, který měla vyjednat carevna se svými příbuznými. Car měl podle nich rozpustit Dumu a radikálně zasáhnout proti dělnické třídě a podříditi ji válečnému stavu. Autoři cara obviňují z úkladů proti národu a vyzdvihují tak nezbytnost únorové revoluce. (Bachrušin a kol., 1954, s. 158)

Zarážející je, že se zde velice výrazně objevuje postava Stalina, jemuž byly připisány zásluhy Trockého. Kniha je tedy naprosto nedůvěryhodná. Podle autorů za vítězstvím říjnové revoluce stojí Lenin, kterému však velice pomohl „soudruh“ Stalin, jenž sjednocoval stranu v době Leninovy nepřítomnosti. Spolu s Molotovem prý řídil činnost Ústředního a Petrohradského bolševického výboru. (Bachrušin a kol., 1954, s. 173) Stalin měl být tedy Leninovou „pravou rukou“, jehož úkolem bylo informovat Lenina o veškerém dění ve straně, a také se měl podílet na vytváření návrhu ozbrojeného povstání.

Do kontrastu jsou zde postaveni Zinovjev a Kameněv, které autoři považují za „stávkokaze revoluce“, jež vyrazili Kerenskému datum povstání. Z toho samého obvinili i Trockého. Ten je postaven do role zrádce a nepřitele revoluce.

Říjnová revoluce je zde zcela jednoznačně považována za socialistickou. Autoři jsou totiž přesvědčeni, že za revolučním hnutím stály masy dělníků a rolníků, kteří se na převratu podíleli. Vítězství revoluce podle nich zachránilo samostatnost Ruska, a dělníci se tak mohli stát svobodnými a nezávislými lidmi s možností vlastního rozhodování. VŘSR a marxisticko-leninská teorie dokázaly, že ovládnutí mas se stalo obrovskou silou a pokrokem ve vývoji lidstva. (Bachrušin a kol., 1954, s. 242 – 246)

7.5 Publikace 70. let 20. století

Antonín Dolejší je typickým příkladem výkladu dějin v souladu s komunistickou ideologií. Kniha *Zrození nového světa (1977)* již ve svém úvodu poukazuje na genialitu a správnost proletářské revoluce. Leninismus chápe jako jediný možný revoluční směr, který autor považuje za vědecký. Vidí v něm hlavní teoretickou zbraň světového

proletariátu, důležitou v boji proti kapitalismu a nastolení komunismu. Dále se domnívá, že leninská revoluční teorie a praxe je naprosto nepřemožitelná a leninismus považuje za jedinou správnou cestu. Jak sám napsal, revoluční hnutí 1917 mělo nejdalekosáhlejší a nejhlubší význam v dějinách lidstva. (Dolejší, 1977, s. 8)

Zarážející je autorův pohled na státy Dohody a interpretace událostí během první světové války. Dolejší velice zdůrazňuje, že státy Dohody (myšleno USA, Anglie a Francie) podporovaly Prozatímní vládu jen ze sobeckých důvodů a až nadměrně často poukazuje na jejich imperialistické záměry a snahy Rusko oslabit. (Dolejší, 1977, s. 10)

Podle A. Dolejšího neexistuje žádná událost v historii lidstva, jež by se svou velikostí a významem vyrovnala VŘSR. Tuto revoluci vnímá jako obrovský vývoj kapitalistické společnosti v imperialistické epoše, která vytvořila vhodné podmínky socialismu. Poukazuje na rychlé vítězství bolševiků téměř bez žádných obětí. Dle autorova názoru by čtenář neměl zapomínat, že revoluce přispěla i ke vzniku samostatného Československa a její zásluhou je i vznik Komunistické strany Československa. (Dolejší, 1977, s. 230)

Zde si uvedeme domněnky autora, na kterých lze demonstrovat jeho ideologické smýšlení a neobjektivnost. Dolejší zdůrazňuje, že proletářská revoluce v Rusku měla tak velký ohlas, neboť za bolševiky stála drtivá většina dělnické třídy a její nejrevolučnější a nejuvědomělejší předvoj této vyspělé třídy. Podle Lenina by si prý bolševická strana neudržela moc ani dva měsíce, kdyby za ním nestálo veškeré dělnictvo. Dalším faktorem vítězství revoluce bylo podle autora přechod rolníků od eserů k bolševikům a veliký význam mělo i právo národů na sebeurčení, díky kterému se národy spojily proti formám vykořisťování a útisku. V důsledku emigrace (myšleno Leninově) získalo Rusko bohaté mezinárodní styky, díky kterým bylo skvěle obeznámeno se světovými revolučními teoriemi a formami jako žádný jiný stát světa. (Dolejší, 1977, s. 234)

Carské Rusko autor odsuzuje již jen za různorodost stupňů společenského vývoje. Autor si trvá na tvrzení, že proletářská revoluce ruského charakteru je proveditelná ve všech státech světa – nejvyspělejších i nejzaostalejších. Opírá se o Leninovo tvrzení, které považuje bolševismus za „vzor taktiky všem“. (Dolejší, 1977, s. 261)

Závěrem Dolejší dodává, že výsledky VŘSR potvrdily, že přechod od kapitalismu k socialismu je možný pouze násilným svržením buržoazie a přechodem k proletářské diktatuře. Celkově kniha vyznívá jako óda na Lenina a jeho revoluční teorii. Autor ani v nejmenším nepřipouští jakoukoliv kritiku proletariátu či pochybnosti o správnosti jeho tvrzení. (Dolejší, 1977, s. 271)

7.6 Publikace 80. let 20. století

Publikace *Rok jedna den prvý (1987)*, jejímž redaktorem je Václav Kocourek, je opřena o propagační materiály a letáky. Sám autor ji nazývá „kniha - koláž“. Dílo je inspirováno knihami Johna Reeda, *Stát a revoluce*, *Deset dnů* a co se Leninova vyobrazení týče, čerpal autor z esejů maďarského spisovatele Lászla Gyurka - *Podobizna bez retuše*.

Podle publikace byl neúspěch na frontě a nedostatek potravin zaviněn sabotážní akcí reakcionářů, kteří působili na carském dvoře, a jejich cílem bylo uzavření separátního míru s Německem. Podle Kocourka je tvrzení o zaostalosti ruských dělníků, za kterým si často historici stojí, nepravdivé. Nelíbí se mu postoje ostatních pisatelů, kteří považují revoluci za boj slušných lidí s krutými bolševiky. Kocourek se domnívá, že bolševici rozhodně nebyly stranou destruktivní, ale byly jedinou stranou Ruska, která měla propracovaný a promyšlený program, aby ho mohla v Rusku uskutečnit. Kdyby se moci bolševici nechopili, je podle autora velice pravděpodobné, ba samozřejmé, že by do prosince 1917 vstoupily do Moskvy a Petrohradu vojáci z Německa, jež by znovu nastolili carismus. (Kocourek, 1987, s. 5 – 13)

7.7 Publikace 90. let 20. století

Nyní se zaměříme na publikace vydané po rozpadu Sovětského svazu (1991), tedy publikace z konce 20. století.

Velice rozsáhlým dílem, ve kterém najdeme události Ruska počátkem 20. století, je kniha *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924 (1995)*, jejímž autorem je Orlando Figes. Podle Figese, který svá tvrzení opírá o svědectví současných účastníků únorové revoluce, si ruský lid přál republiku, leč ne v čele s prezidentem, ale s carem. Na tomto příkladu demonstruje zmatek a chaos lidí, jež vlastně nevědí, co doopravdy od revoluce očekávají. Do kontrastu je však postaven průzkum veřejného mínění z roku 1995, kdy by pouze 7% Rusů přistoupilo na znovunastolení monarchie. (Figes, 1995, s. 342)

Figes vidí v revolucích 1917 kruh, který byl opisován do roku 1921, aby tak mohla být nastolena nová autokracie, velice podobná autokracii předešlé. Neúspěch demokracie je dle jeho názoru zakořeněn v zaostalém vzdělání obyvatelstva, jemuž se bohužel nedostalo občanského povědomí. Podle knížete Lvova byla revoluce „*nevolnická odplata, která vedla k hrůzám občanské války*“. (Figes, 1995, s. 750)

Orlando Figes taktéž považuje revoluci za nezbytnost a vinu přisuzuje carskému režimu, který se snažil vrátit Rusko na úroveň 17. století. Domnívá se, že kdyby se carský

režim přizpůsobil modernímu vývoji, přistoupil na určité reformy a nesnažil by se potlačit modernizační byrokratický vliv, nemuselo by k revoluci dojít. Proto se násilná revoluce stala nevyhnutelnou. Na bolševický převrat nahlíží jako na čistě ruský – barbarský. V bolševické vládě vidí odraz státu carského, kdy Lenin zaujal pozici „boha – cara“ a komisaři ČEKy se stali „opřičníky“. (Figes, 1995, s. 752 - 754)

Autor často uvádí svědectví současníků, včetně citací, o které opírá popis událostí v Rusku. Díky tomuto postupu nevyplývá z knihy autorův postoj, jelikož se Figes obvykle snaží uvést názory „obou stran“, tedy zastánců i opozice revoluce.

Ze všech mnou prostudovaných pramenů shledávám nejpřehlednější publikaci Richarda Pipesa, *Dějiny ruské revoluce (1998)*. Autor se snaží o objektivní pohled na události, nicméně najdeme zde i pasáže, dle kterých lze vyčíst spíše nesouhlas s bolševiky. Na Velkou říjnovou socialistickou revoluci však nepohlíží jako na revoluci v pravém slova smyslu, což je v kontrastu s většinou historiků a publikacemi, psaných během komunistické éry. Revolucí označuje pouze revoluci únorovou, neboť ta měla za následek svržení carského režimu. Její vypuknutí bylo spontánní a za Prozatímní vládou stál podle Pipesa celý národ. Říjnová revoluce podle něj neměla vůbec přirozený charakter, nýbrž se jednalo o organizovaný puč. Pipes v knize poukazuje na bolševiky jako na závislé na vůdci, tedy Leninovi. Podle něj se politika strany nenesla v duchu zásad členů, ale vůdce, tedy nešlo o víru v ideu, ale v Lenina. (Pipes, 1998, s. 118)

Podle Pipesa měly ruské revoluce 1917 převážně politický charakter. Nesouhlasí s většinou historiků, kteří se domnívají, že základem revolucí bylo marxistické pojetí jako výsledek „třídní“ nebo sociální nespokojenosti. Toto tvrzení opírá o výrok Pavla Miljukova, jenž poukazuje na problém nedostatečného kontaktu úřadů s obyvatelstvem, jemuž úřady vládly, a také nedostatek sounáležitosti. Neshody byly podle Miljukova různorodé: politické, duchovní, národní i společenské. Největší problém ale vidí v roztržitosti ruské společnosti, která vede k neschopnosti přirozené evoluce. Ta byla v západní Evropě samozřejmostí. (Pipes, 1998, s. 358)

Autor se snaží vidět problémy jak v carském Rusku, tak i v sovětském. Snaží se vylíčit problémy obou forem vlády, a dát tak čtenářům prostor vytvořit si svůj vlastní názor. Nicméně si nelze nepovšimnout, že autor má větší sympatie spíše k carovi než k Leninovi. Zatímco Mikuláše líčí jako muže, který se vzdal vlády z dobrého úmyslu, o Leninových schopnostech vládnout pochybuje. Jeho forma vlády byla podle Pipesa spíše militaristická a válečná, a právě to se podle autora stalo znakem komunistického režimu. (Pipes, 1998, s. 364-371)

Richard Pipes se ve své knize často snaží vyvracet zažité teorie historiků a pokouší se přinést jiný náhled na dějiny. Neznamená to však, že by čtenářům vnucoval své názory a postoje, naopak. Jak již bylo zmiňováno, nahlíží na události z více úhlů a poskytuje argumenty z různých pohledů. Avšak v závěru knihy si své mínění neodpustil. Dochází k názoru, že ruské revoluce nelze pochopit, proto je těžké jim i porozumět. Dějiny ruské revoluce označil za „*tragické a špinavé*“ (Pipes, 1998, s. 332), a dodává, že je nezbytné se z nich ponaučit, poněvadž „*moc politická nesmí být nástrojem k naplnění ideologických cílů.*“ (Pipes, 1998, s. 332)

7.8 Interpretace 21. století

Přesuneme-li se do 21. století, zjistíme, že na rok 1917 je nahlíženo z kritičtějšího hlediska, které předpokládá přínos odpovědi na nevyjasněné otázky. Ruská publikace, vydaná v roce 2012, jejímž autorem je Дмитрий Юрьевич Лысков - *Великая русская революция: 1905-1922*, je rozsáhlým dílem, jež podává obraz revoluce v jiné formě, než většina publikací. Je psána jako zamyšlení a jejím cílem je vysvětlit události filozofickým způsobem. Jak autor sám v úvodu píše, má to být polemika o nejspornější etapě 20. století v Rusku – o ruských revolucích.

Únorová revoluce je obvykle nazývána „buržoazní“, říjnová pak socialistická. To autor zpochybňuje. Dle jeho názoru by mohla být za socialistickou považována spíše revoluce únorová, neboť se do ní zapojily masy lidí a říjnová naopak buržoazní, protože se Lenin snažil „zbavit“ zbytků buržoazie.

V souladu s marxismem, na který autor odkazuje, musí být utnuta buržoazní moc, aby mohl být nastolen socialismus. Podle Lyskova ale nebyla dokončena ani etapa kapitalismu. „*Революция была направлена против буржуазии, — но лишь потому, что последняя не смогла самостоятельно осуществить этот необходимый, предсказанный марксистской теорией исторический рывок.*“¹⁸ (ЛЫСКОВ, 2012, s. 15)

Revolucionáři přišli do země s idealistickými hesly, ale je nutné si uvědomit, že pod povrchem to byla hesla bez jakýchkoliv ideálů a okolností je donutily konat v rozporu s těmito hesly. Namísto mnohými očekávaného „ráje proletariátu“, míru a demokracie, ve vidině naprosté svobody, se bolševici rozhodli obnovit státní zřízení, shromáždit armádu a bojovat. A v podmínkách války krmil hladové a podporovat

¹⁸ Revoluce byla namířena proti buržoazii, ale pouze proto, že ona poslední nemohla samostatně zrealizovat tento nezbytný historický vývoj, předurčený marxistickou teorií.

je v jejich úsilí během ještě neukončeného procesu hospodářství, ekonomiky a rozpadajících se sociálních, ekonomických a státních institucí. (Лысков, 2012, s. 365)

Následky a problém VŘSR je viděn v nástupu bolševické strany, jež neměla předchozí zkušenosti s řízením státu. Zkušenější politické strany byly odstaveny do ústraní. Největší podnět revoluce je podle autora v nevyřešené pozemkové reformě. Domnívá se, že šlo o jakési „vyrovnání rolníků“ střední třídy, nikoliv chudiny, neboť ekonomický potenciál středních rolníků byl v úpadku. Většina současných historiků se podle Lyskova domnívá, že bolševici mohli za úpadek rolnictva. Autor je ale přesvědčen, že díky vítězství říjnové revoluce se zhoršila pouze situace v městech, a na vesnicích se naopak zlepšila.

Současný ruský prezident, dříve důstojník KGB v Německu, Vladimír Putin, se k ruské revoluci 1917 vyjádřil v důsledku vystoupení Michaila Kovalčuka, šéfa Kurčatovova ústavu. Kovalčuk recitoval na zasedání prezidentské rady pro vědu a vzdělávání Pasternakovu báseň *Vznešená nemoc*, která je částečně věnována i Leninovi.

Podle Kovalčuka Lenin odhadl myšlení ruského obyvatelstva, a v důsledku toho navrhl, že by bylo dobré začít se také věnovat ovládnání mysli v rámci vědeckého výzkumu. Dle Putina se jedná o dobrý nápad, ale pro prezidenta je zároveň důležité, aby Kovalčukova idea měla správné výsledky a „nedopadla jako u Lenina“.²⁰ Putinův názor je takový, že Leninovo učení vedlo k rozpadu historického Ruska, ale i k rozpadu Sovětského svazu. Ani vývoz revoluce nebyl podle současného prezidenta nezbytným. Vladimír Putin dokonce „vymazal“ státní svátek bolševické revoluce z ruských kalendářů.¹⁹

¹⁹ Leninovo učení vedlo k rozpadu země, řekl Putin. *Novinky.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/392534-leninovo-uceni-vedlo-k-rozpadu-zeme-rekl-putin.htm>

7.9 Shrnutí

Jak tedy ruské revoluce 1917 chápat? Jak jsme si ukázali, existuje celá řada hledisek a argumentů, které poukazují na jejich genialitu, ale i tragédii. Jedni v revolucích 1917 vidí „*boj za svobodu, vykoupený krví*“ (viz s. 24), historickou nezbytnost, která je logická a připravována už po celá staletí. Pro některé je to naopak nejkatastrofálnější událost ruských dějin s dalekosáhlým dopadem na život obyvatelstva.

Jaký měla revoluce přínos pro dělnickou třídu, která jak bolševici prohlašovali, byla „*nyní*“ třída vládnoucí? Vincenc Červinka v dělnické třídě viděl naprostý úpadek, oproti tomu Slavík jen pár let nato napsal, že došlo k obrovskému zlepšení jejího sociálního postavení. V tomto tvrzení se historici rozcházejí i v průběhu dalších desetiletí. Neexistuje jednotný názor na sociální přínos bolševické revoluce. A „*utopická*“ diktatura proletariátu? Jednalo se skutečně o ideologickou diktaturu dělnictva nebo šlo pouze o politickou diktaturu jedné vládnoucí třídy? Byla dělnická třída opravdu nejvyšší formou demokracie?

Jaký měla charakter říjnová revoluce? Bartoš v roce 1919 prohlašuje, že se jednalo o strašlivý, vyhlazovací proces, leč historicky nutný. Berd'ajev byl naopak zastáncem názoru, že se jednalo o revoluci univerzalistickou a národní. V 50. letech se na ní nahlíželo jako na socialistickou. Antonín Dolejší v 70. letech zase poukazuje na její dalekosáhlost a genialitu a nedokázal by ji přirovnat svým významem k žádné jiné historické události. I v 80. a 90. letech je převrat viděn jako nezbytnost a reakce na neschopnost cara vydat nové reformy.

Figes říjnovou revoluci zároveň vnímá jako barbarství a podle Pipesa lze za revoluci považovat jen únorovou, neboť jen ona vypukla spontánně. A mohl být podnět revoluce pouze v nevyřešené pozemkové reformě, jak se domnívá Lyskov?

Pohledů na tyto události je nesporně mnoho, stejně jako interpretací a názorů. Co tedy opravdu rok 1917 přinesl? Na tom se historici neshodnou. Jednalo se skutečně o historickou nezbytnost, nebo proces vývoje v Rusku mohl proběhnout samovolně a přirozeně jako v jiných částech Evropy? A byla představa světové revoluce, tedy její export, možná? Mnozí se domnívali, že ano, leč do 30. let tomu tak nebylo. Zmínka je zejména o autorech 50. a 70. let 20. století.

8 INTERPRETACE REVOLUCÍ 1917 V RUSKÝCH UČEBNÍCÍCH DĚJESISU

Ačkoliv je historie²⁰ pouze jedna, v průběhu let se výklad dějin²⁰ mění, a to i ve školních učebnicích. Žáci předpokládají, že učivo, které studují je pravdivé, nicméně nyní si ukážeme, že i v těchto pramenech se na dějiny pohlíží rozdílně. Nejdůležitějším determinantem výběru a interpretace událostí je zjevně ideologie.

Pro porovnávání jsem vybrala ruské učebnice dějepisu z **50.**, **70.** a **90.** let **20. Století**. Z **21. století** jsou to publikace z roku **2012** a **2015**. Tyto roky jsem vybrala záměrně. Počátek 50. let představuje stále éru stalinismu, 70. léta jsou ve znamení Leonida Brežněva, 90. léta pak představují období po rozpadu Sovětského svazu, rok 2012 je nedávná současnost a v roce 2015 vznikl nový – současný typ ruských učebnic.

8.1 Učebnice 50. let 20. století

Nejprve se zaměříme na ruskou učebnici dějepisu určenou 10. třídám střední školy. Tato publikace *История СССР, учебник для 10. класса средней школы, часть третья* (viz Příloha č. 1, obr. č. 17), vyšla v roce 1952 a autorkou je A. M. Панкратова. Jedná se o jednu z nejvíce používaných učebnic své doby.

Publikace nemá formu jako běžné učebnice současnosti. Jedná se o velice podrobný výklad, zaměřený na dějiny Sovětského svazu a věcnost bychom zde mohli hledat jen stěží. Popis událostí nepřipomíná školní učebnici. Publikace se naopak žákům snaží podat rozsáhlou odbornou studii s četnými příkrasami a neobjektivním hodnocením celé situace. Text obsahuje četné odbočky a odkazy na další literaturu. Nejčastěji citovanými osobami jsou Lenin a soudruh Stalin, jak je v publikaci nazýván.

Rozhodně se nejedná o „výtah“ z dějin a zdůraznění „nejdůležitějších“ událostí srozumitelným způsobem. Autorka se snaží žáka zahltit co nejvíce informacemi a způsobem, jak události popisuje, nedává studentovi žádný prostor k vytvoření vlastního názoru nebo k zamyšlení. Začneme počátkem roku 1917, únorovou revolucí. Poslední léta carského Ruska jsou nazvány „prohnilými“ a „rozloženými“.

V publikaci je car, podporovaný Rasputinem, obviněn ze snah uzavřít separátní mír s Německem a z neschopnosti vypořádat se s opozicí a politickými problémy.

²⁰ Rozdíl mezi „historií“ a „dějinami“ je následující: jedná se o zřejmý protiklad mezi *res gestae, pragmata*, tj. jednáním a událostmi (historie) a zprávami o tomtéž, tj. historickým vyprávěním (dějiny). (Kosellec, s. 41) Podle Ottova slovníku naučného je historie definovaná stejně jako dějiny: „věda o vývoji lidí, pokud osvědčují se bytostmi společenskými a mravními.“ (Otto, s. 169)

Jediným východiskem byla podle autorky stávka dělníků, kteří vyšli do ulic oblečení do vojenských plášťů. Neustále jsou do této části (i do dalších) vkládány pasáže zásluh bolševiků během únorové revoluce. Nejčastěji je zde zmínka o Molotovovi. (Панкратова, 1952, s. 125 - 132)

„Druhé“ ruské revoluci není věnováno tolik prostoru, jako té bolševické. Je zde nastíněna v porovnání s říjnovou velice stručně, nelze ale říci, že by jí bylo ubráno na významu. V učebnici se často objevují slova jako: kapitalismus, imperialismus, buržoazie, kontrarevoluce apod., které jsou nejčastějším ekvivalentem pro „všechno špatné“. Západní mocnosti jsou zde vyobrazeny jako nepřítel a válka jako imperialistická, neruská. Autorka se velice často zaměřuje na popis sociálního prostředí Ruska, kde je obyvatelstvo před VŘSR vyobrazeno jako největší trpitel a oběť buržoazní kapitalistické Prozatímní vlády. Nedává tak žákovi sebemenší příležitost pochybovat o nutnosti tohoto převratu. Toto tvrzení je podpořeno rozsáhlou statistikou nezaměstnanosti občanů, nízkých mezd dělníků, nedostatku jídla apod. Celé toto utrpení je líčeno na pozadí obrovského hladu a rozmachu buržoazie.

Často je poukazováno na nepřitele bolševické strany – buržoazní kontrarevolucionáře, kteří se formují na „každém rohu“. Bolševická strana se v roce 1917 jeví (dokonce je tak i nazvána) jako strana Lenina – Stalina a podle učebnice v srpnu 1917 čítala 240 tisíc členů s většinou dělnictva Ruska. Zmiňovány jsou i protesty proletariátu proti kapitalismu v podnicích a poslušnost vládě upírali i vojáci a křesťané. Pomoc v boji s imperialistickou buržoazií poskytovaly i utlačované národy v rámci národnostně - osvobozenického hnutí. Revoluční krizi podle autorky prožívaly i státy západní Evropy. (Панкратова, 1952, s. 150)

Hlavními aktéry říjnové revoluce byli podle učebnice Lenin, Stalin, Dzeržinskij a Sverdlov. *„Весть о второй русской революции застала Ленина в эмиграции в Швейцарии. Он хотел немедленно выехать в Россию, но буржуазное Временное правительство всяческими мерами задерживало его приезд. В этот ответственный период товарищ Сталин сплачивал партию, организуя её для борьбы за перерастание буржуазно-демократической революции в социалистическую.“*²¹ (Панкратова, 1952, s. 142)

²¹ Zpráva o druhé ruské revoluci zastihla Lenina v emigraci ve Švýcarsku. Chtěl neprodleně přijet do Ruska, ale buržoazní Prozatímní vláda všemi možnými prostředky znemožňovala jeho návrat. V tomto klíčovém období soudruh Stalin shromažďoval stranu, organizujíc ji k boji za přerod buržoazně – demokratické revoluce v socialistickou.

Jak je patrné, Trockému jsou jeho revoluční zásluhy upřeny a Zinovjev s Kameněvem jsou postaveni do silné opozice proti Leninovi. Bolševikům měla být nápomocna baltská flotila a ve většině oblastí Petrohradu se měly scházet sověty. Trockij je také líčen jako zrádce, který prozradil Kerenskému datum chystaného puče. Podle plánu, vypracovaného Stalinem, měl Ural v převratu pomoci Petrohradu, Ivanovo Moskvě a Bělorusko mělo zneškodnit vojáky z fronty, kdyby byli posláni na pomoc Petrohradu. Stalinovi s tímto plánem pomáhal podle Pankratové zejména soudruh Molotov, Sverdlov, Dzeržinskij, Andreev a Kalinin. (Панкратова, 1952, s. 168)

Celý říjnový převrat je vyobrazen jako povstání lidu. V učebnici je uvedeno, že se zapojilo obrovské množství rudých gardistů s podporou dělnictva a povstání mělo proběhnout plošně pod vedením Leninových učedníků (např. na Urale, v Charkově, Povolží atd.). Zapojit se měly i vojenské jednotky z Kronštadu. Zimní palác je vylíčen jako úkryt buržoazní moci, z toho důvodu na něj mělo být stříleno. Téměř celý Petrohradský sovět socialistické dělnické mládeže se postavil do řad rudé gardy. Tento mladý proletariát tvořil podle zdroje více než třetinu gardistů. (Панкратова, 1952, s. 169 - - 171)

Říjen 1917 je považován za krok k socialismu, neboť díky tomuto převratu zmizely přežitky feudalismu a nevolnictví v Rusku. Dalším úspěchem revoluce bylo podle autorky přerušení styků se západem, jež měl na carské Rusko neblahý dopad. Rusko se tak mohlo vymanit z područí Anglie a Francie, kterým je dáváno za vinu, že si z Ruska udělaly svou kolonii. (Панкратова, 1952, s. 173)

Učebnice je silně ideologická, vyzdvihuje genialitu bolševiků a celkové provedení říjnového převratu. Nepřipouští jedinou pochybnost o nutnosti revoluce a s vývojem socialistického Ruska naprosto souhlasí. Tato transformace Ruska je dle autorky zcela nezbytná a jediná možná. Dokládá to na dekretech, vydaných bolševiky na podzim 1917, jichž se Rusko nedočkalo za celou dobu působení Prozatímní vlády.

8.2 Učebnice 70. let 20. století

Další zkoumanou učebnicí je *История СССР. Учебник для 9 класса* (viz Příloha č. 1, obr. č. 18) z roku 1975. Autory jsou И.Б.Берхин a И.А.Федосов.

Učebnice není již tolik ideologicky zabarvena a Stalin již není považován za nejdůležitější osobnost roku 1917 hned po Leninovi. Nicméně bolševický převrat je stále popisován jako historická nezbytnost.

Na rozdíl od učebnice z 50. let se tato publikace „tváří“ jako objektivní. Žákům nejsou tolik vnucovány názory, nicméně přesnost informací je také rozporuplná. Učebnice je psána zejména s pomocí Leninových výroků, kterými autoři prokládají velice často svůj výklad. Jedná se tedy o rozsáhlejší dílo, na učebnicový text až příliš.

Únorová revoluce je líčena podobně jako ve většině publikací, tedy jako protesty lidu proti režimu. Informace se většinou ve své podstatě shodují. Říjnová revoluce je považována za akci velkého významu, který měl do budoucna jen nepopiratelné pozitivní výsledky, jak z učebnice vyznívá.

VŘSR měla být bojem proti nejhorší a největší formě kapitalismu – imperialismu. Imperialismus je popisován celkem podrobně, účelem bylo zřejmě zdůraznění „špatnosti“ předchozího režimu, aby byl žák utvrzen v nezvratnosti říjnové revoluce. Trockij se v publikaci neobjevuje. Tato učebnice není již psána tak ostře a útočně proti kapitalistickému režimu, nicméně ideologické zabarvení je stále přítomno. Na rozdíl od publikace předchozí, je již viditelná učebnicová forma současného typu. Nejsou zde odbočky a „zbytečné“ pasáže opěvující režim, ale jedná se spíše o líčení „faktů“.

8.3 Učebnice 90. let 20. století

Následující publikace vydaná v roce 1997, nese název *История России, учебник для вузов* (viz Příloha č. 1, obr. č. 19). Autoři jsou Ш.М.Мунчаев a В.М.Устинов.

V roce 1991 došlo k rozpadu Sovětského svazu, tudíž je nutné si uvědomit, že dochází také ke změně interpretací ruských autorů. V této publikaci se hned v úvodu kapitoly o VŘSR autor vyjadřuje k cenzuře socialistické éry a zdůrazňuje, že nikdo nemohl vyjadřovat pochyby a nesouhlas s říjnovou revolucí. Problém vidí v zažitých postupech historiků, kteří ještě v 90. letech souhlasili s revolucí velikého charakteru. Je poukázáno na zmatek, jenž panoval po rozpadu SSSR a neochotu přezkoumat celou záležitost z objektivního hlediska.

Je vyvrácena teze, která se během 20. století uchytila, že příčinou revoluce je zejména rozvoj kapitalismu. Příčina je hledána v 1. světové válce a zaostalosti země. Únorová revoluce nemohla vyřešit nacionální a demokratické problémy státního aparátu, a právě v tom je viděn počátek revoluční krize a nástup socialismu.

Kapitola o VŘSR je zamyšlení nad tím, co revoluce přinesla a jak ji lze chápat. „Она имела характер аксиомы, освященной партийно-государственным

*авторитетом, и господствовала не только в сфере обществоведения, но и далеко за его пределами“.*²² (Мунчаев, 1997, s. 101)

Autoři přinášejí teorie několika historiků, díky nimž si student může vytvořit vlastní názor. Jedním z pohledů na příčiny revoluce je uvedena např. neschopnost bolševiků vytvořit koalici se socialistickými stranami. Historik А. Е. Рабинович nepochybuje o významu října 1917, dokonce v něm vidí největší událost 20. století. Zároveň poukazuje na strach ostatních evropských zemí z komunismu. Celé to demonstruje na příkladu Adolfa Hitlera.

Podle Rabinoviče dosáhli bolševici vítězství z toho důvodu, že bolševická strana byla demokratická, ale decentralizovaná organizace, která byla ve spojení s masami. Tím pádem dokázali odhadnout potřeby a přání obyvatel.

Autoři sami o sobě své vlastní tvrzení nepřinášejí, spíše podávají informace prostřednictvím historiků, jež se tímto tématem zabývají. Kapitola však není tvořena jen úvahami, ale najdeme v ní i faktické pasáže, které ale nepatří k příliš rozsáhlým. Události jsou líčeny poměrně stručně. Zde se lze již shledat s objektivitou.

8.4 Učebnice 21. století

Nyní se zaměříme na 21. století. Učebnice *История России. 1900-1945 гг., 11 класс* (viz Příloha č. 1, obr. č. 20) z roku 2012, jejímž autorem je А. А. Данилов a А. В. Филиппова, je opět velice rozsáhlou školní učebnicí, čítající 447 stran. Co se formátové povahy učebnice týče, připomíná designem současné české učebnice. To se o předchozích publikacích nedalo říci ani v nejmenším.

Obrazová příloha dříve v učebnicích téměř chyběla, nebo nebyla žádná a učebnice neobsahovaly ani doplňující otázky, úkoly či zadání pro studenty. Tento učební materiál z roku 2012 je již pojat z „moderního učebnicového pohledu.“

Únorová revoluce je zde vnímána jako počátek „Velké ruské revoluce“ a je považována za objektivní odpověď národa na krizi státního systému a neobjektivní neschopnost vládnoucí třídy zajistit Rusku důstojné místo ve světě. Tato revoluce je vnímána opět jako celonárodní a výklad se také razantně neliší od předchozích publikací. (Данилов, 2012, s. 107)

²² Měla charakter axiomy, posvěcené stranicko – státní autoritou a převládala nejen ve společenskovední sféře, nýbrž i daleko za jejími hranicemi.

Co se týče Zinovjeva a Kameněva, jejich opoziční postoj není ličen již s takovou nenávisť, ale je podotknuto, že chtěli provést převrat legální cestou, nikoliv povstáním. Trockému je již přiznáno předsednictví v Petrohradském sovětu a jeho postavení mezi bolševiky. Hlavními představiteli bolševické strany jsou Trockij, Podvojskij a Antonov - Ovsenko. Jedná se tedy o odlišné informace, než byly zmiňovány zejména v 50. letech 20. století. (Данилов, 2012, s. 130)

Události od června do srpna 1917 jsou považovány za krizi sociální demokracie a její neschopnost řešit problémy. Proto bylo dle autorů nezbytné nastolit tvrdou diktaturu proletariátu, aby tak mohla být země zachráněna od prohlubující se krize. *„Рабочие и солдаты категорически отказались поддерживать военную диктатуру Корнилова, не сулящую ничего, кроме жесткой власти, репрессий и продолжения войны. Напротив, предлагаемая Лениным диктатура пролетариата, казалась многим единственным средством разрешения основных проблем народной жизни.“*²³ (Данилов, 2012, s. 135)

Novinkou je, že je zde explicitně poukázáno na složitost interpretace říjnového převratu. Jak autor informuje, nejvíce se rozmohlo tvrzení o vojenském převratu s podporou vojenských flotil a armády. V západních státech Evropy se ale domnívali, že šlo o anarchistický puč organizovaný „lumpy“, jež Rusko posunuli ve vývoji o několik let nazpět. Objevuje se ale také teorie, že všemu předcházela revoluce rolnická, kterou nejprve nikdo neřídil a byla „neviditelná“. Ta se ale později spojila s revolučním dělnickým hnutím. Nicméně rolníci a bolševici měli jiné cíle, a tak se jejich zájmy rozešly v roce 1918. (Данилов, 2012, s. 148)

Podle autora lze říjnový puč rozdělit do dvou fází. První fází jsou události v Petrohradě, vnímané jako převrat, po němž následovala dlouhá revoluce, vedoucí k budování nové vlasti s novou sociální strukturou a politickým systémem. Část historiků rozděluje „Velkou ruskou revoluci“ (1917 – 1921) do čtyř etap:

1. Únor 1917 – srpen 1917
2. Začátek září 1917 – říjen 1917
3. Říjnová revoluce 1917 – rozpuštění Ústavodárného shromáždění
4. Leden 1917 – březen 1918

²³ Dělníci i vojáci striktně odmítali podporovat vojenskou diktaturu Kornilova, neslibující nic, kromě tvrdé vlády, represí a pokračování války. Oproti tomu se mnohým Leninova diktatura proletariátu zdála jediným prostředkem, jak vyřešit základní problém života národa.

Učebnice je velice podrobná, přehledná a žákům dává prostor k zamyšlení. Na události je pohlíženo z více úhlů pohledu a autor se vesměs nesnaží hledat viníka a odsuzovat události 1917 v Rusku.

8.5 Nová učebnice historie

V roce 2013 se ve zpravodajství objevila zpráva, že se v Ruské federaci bude používat pouze jedna učebnice dějepisu, podle níž se bude ve školách vyučovat dějepis. Důvodem je zejména to, že způsob výkladu historických událostí byl shledán nejednotným.²⁴

Tato učebnice měla být zavedena v roce 2015, ostatní pak byly vyřazeny ze seznamu doporučených učebnic ke studiu. Některé školy musely dokonce nějaký čas vyučovat z elektronických knih, vzhledem k nedostatku tištěných.²⁵ Jednotná učebnice se zavedla zejména z důvodu „sporných míst“ ruské historie, mezi které patří i diktatura proletariátu a období stalinismu.²⁶

V důsledku toho již nebude uváděna samostatná kapitola o Velké říjnové socialistické revoluci, nýbrž tato událost bude včleněna do obecné kapitoly o ruských revolucích 1917. Nebude se také používat termín „socialistická“. V ruské učebnici dějepisu (viz Příloha č. 1, obr. č. 21), vydané nakladatelstvím *Drofa*, bude únorová a říjnová revoluce pojmenovaná jednotným názvem jako *Великая российская революция 17 года*.²⁷

²⁴ DORAZÍN, Martin. Z nových ruských učebnic vyškrtnou Velkou říjnovou socialistickou revoluci. *Český rozhlas: Zprávy*[online]. 2013 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/_zprava/1275166

²⁵ Livejournal: oldrus. *Древняя Русь: Новые школьные учебники по истории России* [online]. 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://oldrus.livejournal.com/399985.html>

²⁶ *Современное образование: Единый учебник истории России* [online]. 2016 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://so-school.ru/forum/index.php?topic=3363.0>

²⁷ Velká ruská revoluce 1917

²⁷ Primamedia.ru: Новости. *Учебники по истории России издательства "Дрофа" презентовали педагогам Находки* [online]. 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://primamedia.ru/news/society/28.08.2015/458054/uchebniki-po-istorii-rossii-izdatelstva-drofa-prezentovali-pedagogam.html>

8.6 Shrnutí

To, že neexistuje jednotný postup výkladu dějin roku 1917 v Rusku lze demonstrovat nejen na odborných knižních publikacích, ale i na učebnicích dějepisu. Ve školách se v období socialismu vyučovalo ve shodě s ideologií, ale ačkoliv v současnosti mají dějiny poměrně „volnost“ výkladu, i tak čelíme problému nemožnosti objektivnosti. I na učebnicových příkladech lze ukázat celá řada názorů a pohledů na dějiny, nicméně jádro stěžejních událostí by mělo být shodné, což jak je z analýzy patrné, není. Nejspornějším momentem roku 1917 jsou revoluce, které jsou zatíženy mnoha významy, a to zejména v důsledku tzv. národní identity. I ta je totiž determinantem interpretací událostí roku 1917 v Rusku.

Název revolucí 1917 prošel četnými změnami, což lze pozorovat i v historických učebnicích. Zatímco v 50. letech a celé éře socialismu je kladen důraz na přízvisko „socialistická“ a „revoluce“, postupem času se od tohoto termínu upouštělo a od roku 2015 se obě revoluce, únorová i říjnová, sloučily pod jeden název „Velká ruská revoluce 1917“.

V průběhu let se i žáci v lavicích shledávají s odlišnými informacemi, než jaké byly předkládány starším generacím. Tak se často stává, že hovoříte-li o dějinách Ruska 20. století se starším pokolením, názory se často rozcházejí. Je to z toho důvodu, že každá doba vykládala historii způsobem, který uznala za vhodný.

Když srovnáme učebnici z 50. let s učebnicí z roku 2012 zjistíme, že výklad informací je naprosto odlišný. Současná učebnice klade důraz na líčení událostí a na věcnou stránku, kdežto starší učebnice má za cíl spíše přesvědčit žáky o nutnosti a správnosti diktatury proletariátu. Spíše než naučit chce přesvědčit. Žák nemá na výběr myslet sám, musí věřit v to, co je mu předloženo.

Učebnice v 70. letech již není psána z tak přímočarého hlediska, nicméně myšlenka je poměrně stejná jako v 50. letech. Je sice pravda, že postava Stalina již nehraje vůdčí roli a jeho „nezasloužené zásluhy“ nejsou líčeny tak barvitě, ale ideologické pozadí stále přetrvává. Po rozpadu Sovětského svazu pak najednou vyvstává otázka, čemu věřit. Zažité definice jsou najednou „špatně“ a rok 1917 se stává spornou záležitostí. Proto i publikace působí nejednoznačně. A jak se jeví myšlenka jednotné učebnice dějepisu? Ve své podstatě by mělo být docíleno ustálení výkladu dějin ve školách.

Alespoň tak je současná snaha prezentována. Otázka ale je, zda se nejedná o nástroj nové ideologizace dějin. Učitel by měl mít možnost vybrat si sám učebnici, pomocí které

chce dějepis žákům přiblížit, nehledě na to, že toto rozhodnutí omezuje i knižní vydavatele a autory učebnic.

Zbývá otázka, jak budeme historii jednou prezentovat našim budoucím generacím. Doba a režimy se neustále mění, je tedy možné, že přijde čas, kdy se o ruských revolucích 1917 nebude učit vůbec.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo podat přehled a srovnání interpretací roku 1917 v Rusku. Předpokladem jejího vypracování bylo srovnat několik zdrojů různého typu, ať se již jedná o internetové zdroje nebo knižní publikace, a to v různých časových obdobích, v různých místech vydání a od různých autorů. Klíčové bylo vybírat takové příklady knih a ukázek, jež by pokryly různé etapy 20. století a 21. století, s ohledem na ideologii a historické pozadí.

V teoretické části bylo záměrem vylíčit události co nejvíce objektivním způsobem. Z toho důvodu byly vybrány pouze ty informace, jež jsou známé a na kterých se historici shodují. Vytvořena byla i časová osa, která by měla zlepšit orientaci v událostech roku 1917 v Rusku. Jsou v ní uvedena klíčová a nejpodstatnější data. Pro uvádění těchto dat byl zvolen juliánský kalendář, který se v roce 1917 v Rusku požíval. Účelem bylo zachovat přesnost názvů revolucí. Únorová revoluce by byla podle gregoriánského v březnu a říjnová zase v listopadu.

Další část práce je věnována interpretacím roku 1917 v Rusku. Cílem bylo srovnat názory a popisy událostí jednotlivých autorů. Jedná se o velice sporné téma ruských dějin, které bylo často zneužíváno a překrucováno. Do dnešní doby se stále ještě vedou spory o pravdivosti poskytovaných informací. Toto srovnání je provedeno a demonstrováno na knižních publikacích odborného charakteru, ale také na školních učebnicích dějepisu, neboť je zajímavé podívat se na materiály, jež se dostávají do povědomí žáků.

Knihy byly vybrány se záměrem srovnat literaturu západních, ruských a českých historiků v průběhu let. Jak bylo patrné, interpretace a názory jsou různé a stále se objevují nové teorie. Publikací o revolucích 1917 je celá řada a obvykle bývají velice rozsáhlého charakteru. Je to zejména z toho důvodu, že celá politická situace v Rusku v té době byla složitá a proběhlo mnoho změn, tudíž není snadné situaci „zjednodušeně“ vylíčit.

Snahou bylo přinést závěry, které vyplynuly ze zkoumání knih, nicméně analýza v tomto ohledu není jednoduchá. Existuje mnoho hledisek, podle kterých lze výzkum provést. Mezi učebnicemi bylo vytvoření analýzy jednodušší, nicméně i tak vyvstává obava ze „škatulkování“. Nelze totiž jednoznačně tvrdit, že všichni autoři v daném období na události nahlízejí stejně. Determinantů, které interpretace ovlivňují, je bohužel obrovské množství. Závisí to např. na národnosti, věku autora, jeho sociálním postavení apod. Proto

kapitola, věnující se souhrnu interpretací zůstává „otevřená“, neboť nelze vyvodit jednotný uspokojivý závěr.

Práce je rozšířena o přílohy čítající propagandistické materiály a obrazovou přílohu. Vybrat mezi materiály nebylo jednoduché, vzhledem k obrovskému množství, které je k dispozici. Zahrnuty jsou jak nejvíce profilové obrázky VŘSR (viz Příloha č. 2, obr. č. 23, 24, 18), tak i ty, které se tolik do povědomí lidí neodstávají (viz Příloha č. 2, obr. č. 22, 25, 26, 30). Do příloh je zařazena i časová osa roku 1917, česko – ruský slovník a přehled politických stran a osobností roku 1917 v Rusku, přičemž uvedeny jsou jen ty politické strany a osobnosti, jež sehrály v Rusku 1917 největší roli.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce pojednává o interpretacích událostí roku 1917 v Rusku. Jejím záměrem je přinést analýzu a zamyšlení nad historickými událostmi, a poskytnout tak pohled na revoluce z více úhlů pohledu v závislosti na historickém pozadí. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické.

V první části je popsána předrevoluční situace, únorová revoluce, období mezi revolucemi, Velká říjnová socialistická revoluce v Rusku 1917 a vývoj jejího názvu. V další části jsou srovnané revoluce v publikacích ruských, českých a světových autorů.

Součástí bakalářské práce jsou také přílohy, které zahrnují obrazovou přílohu, propagandistický materiál, časovou osu roku 1917, přehled politických stran a osobností a česko - ruský slovníček.

РЕЗЮМЕ

Бакалаврская работа дает обзор разнообразных интерпретаций 1917 г. в России. Нашей целью было проанализировать исторические события 1917 г. и показать русские революции с разных точек зрения в зависимости от исторического фона, в котором возникали публикации посвященные толкованию данных событий.

Бакалаврская работа подразделяется на две части - теоретическую и практическую. В первой части описывается ситуация перед революциями, Февральская революция, период между революциями, Великая Октябрьская социалистическая революция в России в 1917г. и изменения в ее названии в течение 20 -ого и 21 -ого веков. Во второй части и сравнение революций в разных публикациях российских, чешских и мировых авторов.

В состав бакалаврской работы входят также приложения, которые включают рисунки, пропагандистский материал, временную ось 1917 г., представление политических партий и личностей 1917 г. в России и чешско - русский словарь.

SEZNAM ZDROJŮ

BACHRUŠIN, Sergej Vladimírovič, Anna Michajlovna PANKRATOVA, Konstantin Vasiljevič BAZILEVIČ, A. V. FOCHT a Libor ZAPLETAL. *Dějiny SSSR ve XX. století*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1954. ISBN 110370-3.

BARTOŠ, Jan. *Rusko a Evropa: duchovní základy velké revoluce*. Praha: Zátíší, Knihy srdce i ducha, 1919. Louka, 6.

BERĎAJEV, Nikolaj Aleksandrovič. *Prameny a smysl ruského komunismu*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2012. ISBN 978-80-7260-262-9.

ČERVINKA, Vincenc. *Tragédie Ruska: S dodatečnou kapitolou: Tragédie ruské inteligence*. Praha: J. Otto, spol. s. r. o., 1922.

DAUBNER, Petr. *Učebnice dějepisu: Revoluce 1905 v Rusku*. Kompas.estranky.cz [online]. 2011 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-daubner.html>

DOLEJŠÍ, Antonín. *Zrození nového světa: vítězství proletářské revoluce v Rusku*. Praha: Horizont, 1977.

DORAZÍN, Martin. *Z nových ruských učebnic vyškrtanou Velkou říjnovou socialistickou revoluci*. Český rozhlas: Zprávy[online]. 2013 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/_zprava/1275166

FIGES, Orlando. *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924*. Praha: BETA-Dobrovský, 2000. ISBN 80-729-1006-X.

KOCOUREK, Václav (ed.). *Rok jedna den prvý*. Praha: Mladá fronta, 1987. ISBN 23-068-87.

KOSELLEC, Reinhart a Břetislav HORYNA. *Studia Philosophica 58, 2011.: Dějiny pojmů a pojmy dějin. Begriffsgeschichten. Studien zur Semantik und Pragmatik der politischen und sozialen Sprache*. Frankfurt nad Mohanem: Suhrkamp, 2006.

Leninovo učení vedlo k rozpadu země, řekl Putin. Novinky.cz [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/392534-leninovo-uceni-vedlo-k-rozpadu-zeme-rekl-putin.html>

Livejournal: oldrus. Древняя Русь: Новые школьные учебники по истории России [online]. 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://oldrus.livejournal.com/399985.html>

MOYNAHAN, Brian, Annabel MERULLO a Sarah JACKSON. *Dějiny Ruska 20. století: dějiny slovem i obrazem*. Praha: Argo, 2014. Členská knihnice (Svoboda), sv. 6. ISBN 978-80-257-0921-4.

NĚMEC, Václav. *Ruské revoluce: Únorová revoluce (březen 1917)*. Dějepis.com: Učebnice [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/ruske-revoluce/>

OTTO, J. *Ottův slovník naučný: Encyklopedie všeobecných vědomostí, sedmý díl*. Praha: vlastní tiskárna J. Otto, 1893.

PEŠKOVÁ, Michaela. *Страноведение России (Realie Ruska): История России: Россия в первой половине XX века* [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: www.ruskerealie.zcu.cz

PIPES, Richard. *Dějiny ruské revoluce*. Praha: Argo, 1998. Historické myšlení, sv. 6. ISBN 80-720-3081-7.

Primamedia.ru: Новости. Учебники по истории России издательства "Дрофа" презентовали педагогам Находки [online]. 2015 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://primamedia.ru/news/society/28.08.2015/458054/uchebniki-po-istorii-rossii-izdatelstva-drofa-prezentovali-pedagogam.html>

REIMAN, Michal, Bohuslav LITERA, Karel SVOBODA a Daniela KOLENOVSKÁ. *Zrod velmoci: Dějiny Sovětského svazu 1917 - 1945*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978802462266.

Rudý, neboli Říjnový převrat zamaskovaný v revoluci (7.11.1917). *Society Mag: Společnost bez pozlátka*[online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.totalmag.cz/spolecnost/43-udalosti/215-rudy-neboli-ijnovy-pevrat-zamaskovany-v-revoluci-7111917.html>

SLAVÍK, Jan, BOUČEK, Jaroslav (ed.). *Iluze a skutečnost*. Praha: Akademie věd České republiky, 2000. ISBN 80-200-0727.

ŠVANKMAJER, Milan, Václav VEBER, Zdeněk SLÁDEK a Vladislav MOULIS. *Dějiny Ruska*. Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-183-2.

WINTER, Arnošt. *Co jsem viděl v SSSR*. Knihovna Nové Svobody. Praha : [s.n.], 1936 (Plzeň : Grafika), 1936.

7-НОЯБРЯ. ВЕЛИКАЯ ОКТЯБРЬСКАЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ. *Патриот - российский политический клуб!* [online]. 2012 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://prpk.info/articles/istorija/7-nojabrja-velikaja-oktjabrskaja-socialisticheskaja-revoljucija.html>

БЕРХИН, И.Б. а И.А. ФЕДОСОВ. *История СССР. Учебник для 9 класса*. Москва: Просвещение, 1975.

ДАНИЛОВ, А.А. а А. В. ФИЛИППОВА. *История России. 1900-1945 гг.: 11 класс: Учебник для общеобразовательных учреждений*. Москва: М.: Просвещение, 2012. ISBN 978-5-09-026612-3.

ЛЕНИН, В.И. *Полное собрание сочинений*. Издание 5. Том 35. Октябрь 1917 - март 1918. Москва: Политиздат, 1969.

ЛЫСКОВ, Дмитрий Юрьевич. *Великая русская революция: 1905-1922*. 1. Либроком, 2012. ISBN 978-5-397-03810-2.

МУНЧАЕВ, Ш.М. а В.М. УСТИНОВ. *История России: Учебник для вузов*. Москва: Издательская группа ИНФРА, 1997.

ПАНКРАТОВА, Анна Михайловна. *История СССР. Учебник для 10 класса средней школы: Часть третья*. 11. Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1952.

Современное образование: Единый учебник истории России [online]. 2016 [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://so-school.ru/forum/index.php?topic=3363.0>

СТАЛИН, Иосиф Виссарионович. *Международный характер октябрьской революции*. Москва: Государственное издательство политической литературы, 1951.

Столыпин, Петр Аркадьевич. *Энциклопедия: Вокруг света* [online]. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: http://www.vokrugsveta.ru/encyclopedia/index.php?title=Столыпин,_Петр_Аркадьевич

ФЕДОРОВ, В.А. Февральская революция 1917 года: Причины и характер Февральской революции. Восстание в Петрограде 27 февраля 1917 года. *Великая Страна СССР - Союз Советских Социалистических Республик!* [online]. [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: http://www.great-country.ru/content/letopis/1917_02.php

PŘÍLOHA Č. 1 – OBRAZOVÝ MATERIÁL

Obrázek 1 – car Mikuláš II.

(Dostupné z: <http://www.legiefilm.cz/svrzeni-cara-mikulase-ii0>)

Obrázek 2 – V. I. Lenin

(Dostupné z: <http://russiapedia.rt.com/prominent-russians/leaders/vladimir-lenin/>)

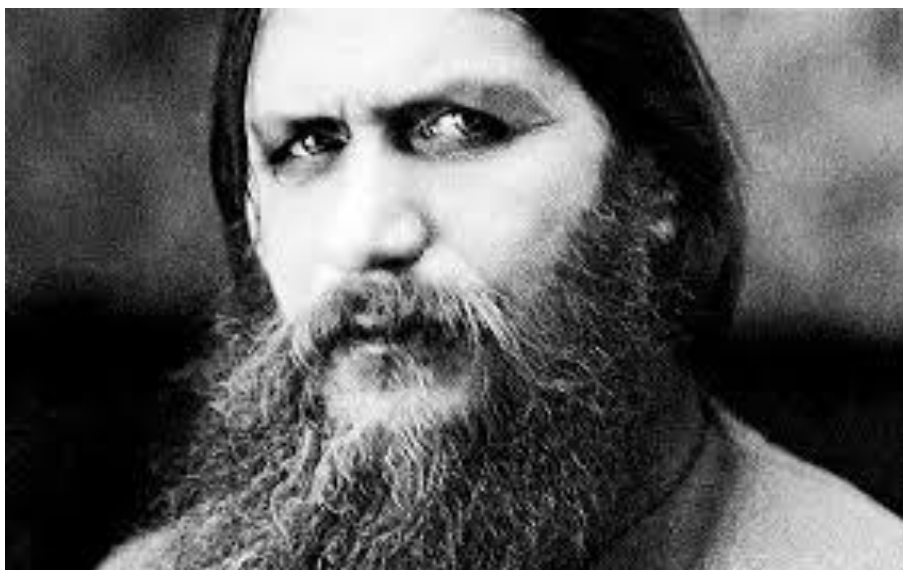
Obrázek 3 – Alexandr Kerenskij

(Dostupné z: <http://www.palba.cz/viewtopic.php?p=71288>)

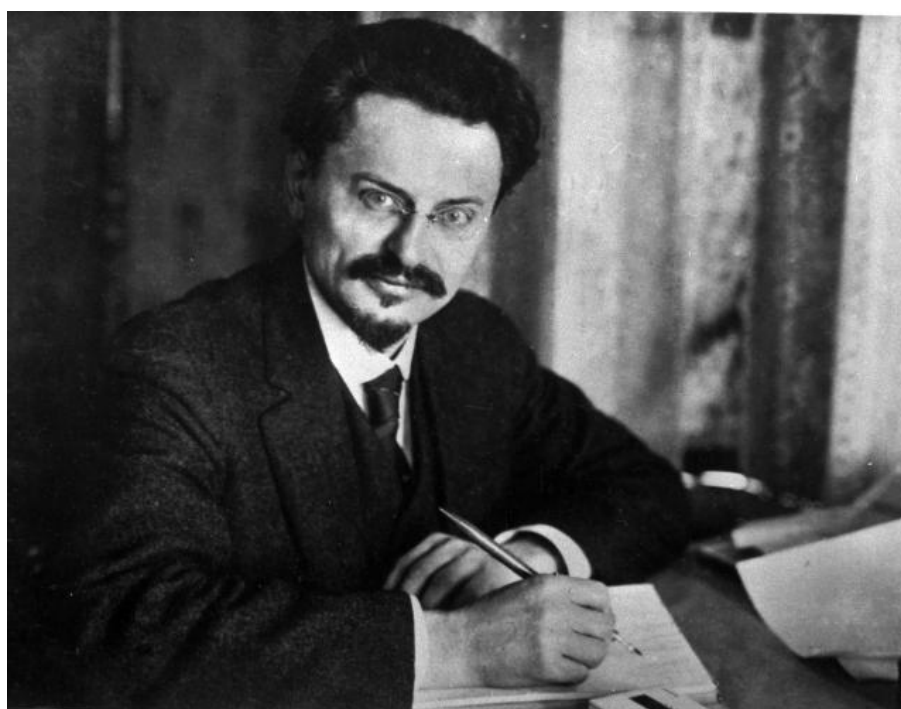

Obrázek 4 – carská rodina

(Dostupné z: <http://sip.denik.cz/celebrity/vyvrazdeni-carske-rodiny20080716.html>)

Obrázek 5 – Rasputin (Dostupné z:
<http://www.telegraph.co.uk/comment/columnists/charlesmoore/10642675/Whos-to-say-we-wouldnt-fall-for-a-Rasputin.html>)

Obrázek 6 – Lev Davidovič Trockij (Dostupné z:
<https://www.euroskop.cz/9001/19813/clanek/trockij-na-pultech-knihkupectvi/>)

Obrázek 7 – 1. Prozatímní vláda (Dostupné z: <http://enhith.ru/article/временное+правительство+чернов>)

Obrázek 8 – Sovět národních komisařů

(Dostupné z: <http://shteynberg-isaak-zaharovich.wikitix.ru/index.php?title1918.jpg>)

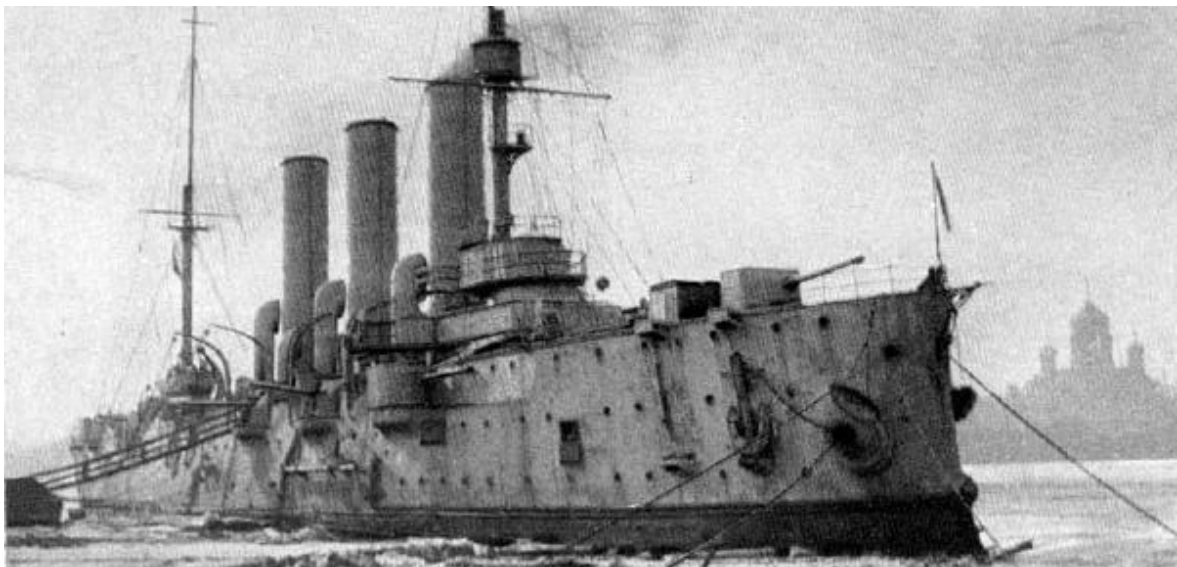
Obrázek 9 – Petrohradský sovět vojenských a dělnických zástupců, 27. 2. 1917
(Dostupné z: <http://v.900igr.net:10/kartinki/istorija/Revoljutsija-1917-goda-v-Rossii/016-Petrogradskij-Sovet-Soldatskikh-i-rabochikh-deputatov-27-fevralja-1917.html>)

Obrázek 10 – Dubnové teze, Tauridský palác (Dostupné z: <http://wiki.laser.ru/be/bse/001/008/069/490.htm>)

Obrázek 11 – demonstrace dělníků během únorové revoluce 1917 (Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/ruske-revoluce/>)

Obrázek 12 – křižník Aurora 1917 (Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/ceka-rusko-nova-revoluce-aurora-bude-opet-bojeschopna_261320.html)

Obrázek 13 – říjnová revoluce 1917 v Rusku (Dostupné z: <http://zagruzit67.downloadresled.accountant/Революция+1917+года+в+россии/>)

Obrázek 14 – Vítězství únorové revoluce v Petrohradě (Dostupné z: <http://www.geschichte.rusdeutsch.ru/?hist=1&hmenu01=33&hmenu0=5>)

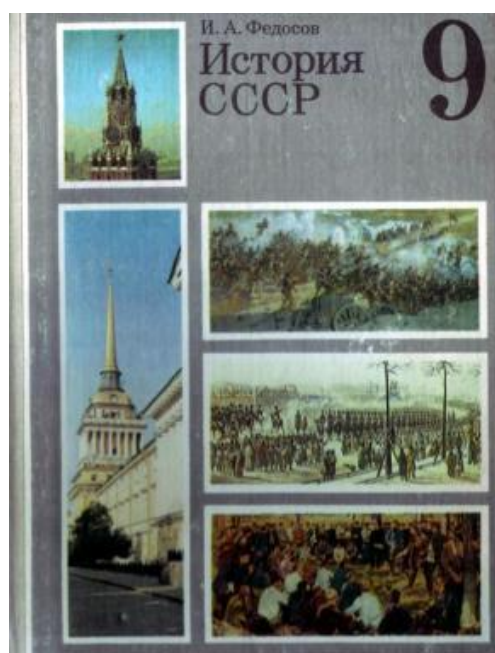
Obázek 15 – V. I. Lenin – říjnová revoluce 1917 (Dostupné z:
<http://bump.ru/page/adaptive/id31258/blog/3270364/>)

Obrázek 16 – únorová revoluce 1917 (Dostupné z:
<http://historytime.ru/poznavatelno/istoricheskie-mifyi/mif-o-fevral'skoy-revoljutsii/?shared=email&msg=fail>)

Обр́азек 17 - История СССР, учебник для 10. класса средней школы, часть третья (Dostupné z: [Dostupné z: http://puzkarapuz.org/ebooks/tbooks/267902-istoriya-sssr-uchebnik-dlya-10-klassa-sredney-shkoly.html](http://puzkarapuz.org/ebooks/tbooks/267902-istoriya-sssr-uchebnik-dlya-10-klassa-sredney-shkoly.html))

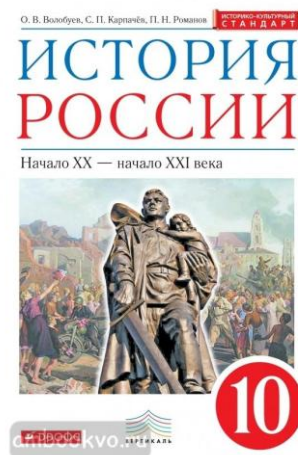
Обр́азек 18 - История СССР. Учебник для 9 класс (Dostupné z: http://www.libex.ru/ppl/usr65689/cat/school/history.html?cat_page=2)

Образек 19 - История России, учебник для вузов (Dostupné z: <http://www.alleng.ru/d/hist/hist009.htm>)

Образек 20 - История России. 1900-1945 гг., 11 класс (Dostupné z: <http://www.alleng.ru/d/hist/hist268.htm>)

Образек 21 - История России. Начало XX - начало XXI в. 10 класс. Учебник. Вертикаль (Dostupné z: <https://wcbook.ru/book/320446>)

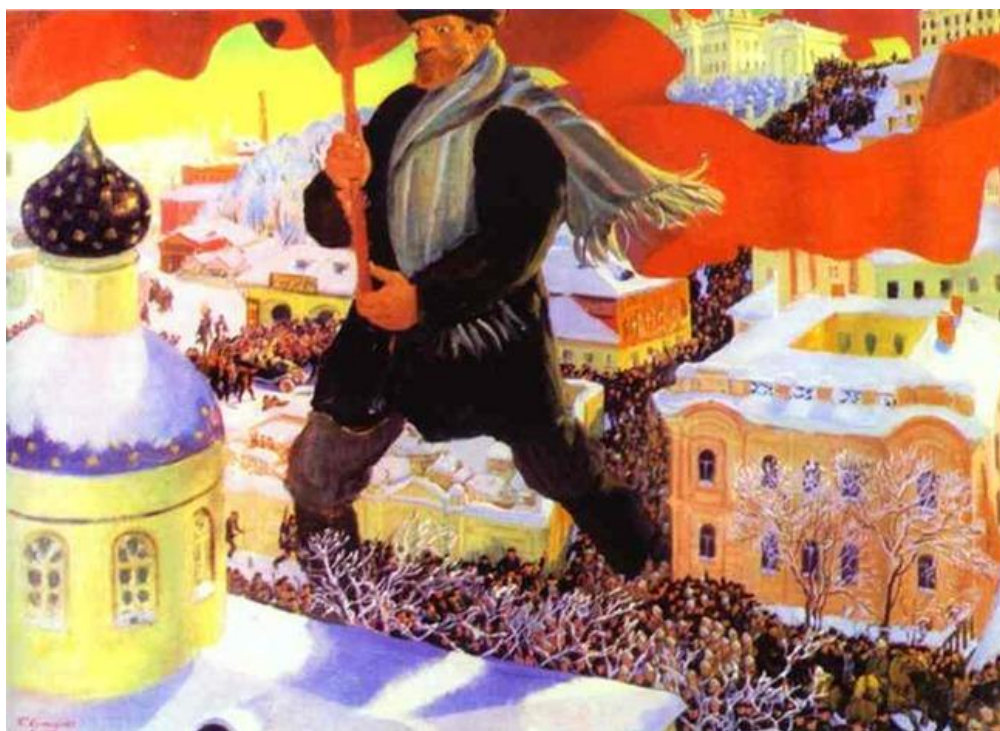
ПРІЛОHA Ч. 2 - PROPAGANDISTICKÝ MATERIÁL

Obrázek 22 - **Вся власть Советам!** (Dostupné z: [http://sammlungen-archive.zhdk.ch/view/objects/asitem/Exhibitions\\$0040406/15;jsessionid=C7B3EA8FAB984BD7BA4396BB43A05606](http://sammlungen-archive.zhdk.ch/view/objects/asitem/Exhibitions$0040406/15;jsessionid=C7B3EA8FAB984BD7BA4396BB43A05606))

Obrázek 23 - **Да здравствует социалистическая революция!** (Dostupné z: <http://quotesgram.com/lenin-propaganda-quotes/>)

Obrázek 24 – Bolševik (Dostupné z: <https://work-way.com/opyt-bolshevikov-propaganda-i-agitac/>)

Obrázek 25 - От мрака к совету. От битвы к книге. От горя к счастью. (Dostupné z: <https://gazeta.eot.su/article/stanovlenie-sistemy-sovetskoy-agitacii-i-propagandy-1918-1924-gg>)

Obrazek 26 - Или смерть капиталу, или смерть под пятой капитала (Dostupné z: <http://skyclipart.ru/art/fotoart/63733-plakaty-sssr-1917-1930-gg.html>)

Obrazek 27 - Что дала октябрьская революция работнице и крестьянке (Dostupné z: http://wic.gorod.tomsk.ru/index-1289015863.php?Comment_page_num=2)

Obrázek 28 – křižník Aurora 1917 – (Dostupné z: disput-pmr.ru/threads/C-праздником-Дорогие-фуромчане.4940)

Obrázek 29 - "Азбука революции" (Dostupné z: <http://colonelcassad.livejournal.com/1884379.html>)

Первый состав Временного правительства. Агитационный плакат. Март 1917.

Obrázek 30 – Prozatímní vláda v prvním složení, březen 1917 (Dostupné z: <http://knowledge.su/v/vremennoe-pravitelstvo>)

PŘÍLOHA Č. 3 - ČASOVÁ OSA*

- **22. 2. 1917** – Dělníci stávkují v Putilovově závodě v Petrohradě, následně probíhá i Generální stávka v Petrohradě.
- **23. 2. 1917**- MDŽ – Petrohradské ženy stávkují kvůli nedostatku chleba.
- **24. 2. 1917** – Nezaměstnaní dělníci demonstrují na Něvském prospektu v Petrohradě a demonstrace provázejí i výtržnosti.
- **25. 2. 1917** – Nepokoje mezi obyvatelstvem mají radikální charakter, vyvěšují se rudé vlajky apod., četníci v Petrohradě musí zasahovat.
- **26. 2. 1917** – Carské ozbrojené jednotky obsazují Petrohrad, a díky tomu dochází ke krveprolití na Znamenského náměstí.
- **27. 2. 1917 (12. 3.)** – Masy lidí povstaly proti carismu a byla vyhlášena republika.
- **28. 2. 1917** – Car se vrací k rodině z fronty, vzniká Prozatímní výbor členů Dumy ke znovunastolení pořádku v hlavním městě a k ustavení vztahů s jednotlivci a institucemi, a také byl založen Petrohradský sovět.
- **2. 3. 1917** – Probíhá schůze Dumy (sestaveno 8 bodů), car Mikuláš II. abdikuje a vzniká Prozatímní vláda v čele s knížetem G. J. Lvovem.
- **3. 3. 1917** – Byl předložen Manifest cara Mikuláše II. a velkoknížete Michaila, což lze považovat za počátek Dvojvládí – v čele byla Prozatímní vláda a Nejvyšší sovět dělnických a rolnických zástupců.
- **9. 3. 1917** – Prozatímní vládu uznávají i Dohodové mocnosti.
- **3. 4. 1917** – Lenin se vrací z exilu ze Švýcarska do Ruska.
- **4. 4. 1917 (17. 4.)** - Lenin vyhláší tzv. „dubnové teze“ na schůzi bolševiků.
- **květen 1917** – Probíhají další demonstrace, během nichž odstupují ministři války P. Mijlukov a A. Gučkov.
- **3. 6. 1917** – Zasedá I. všeruský sjezd sovětů dělnických a vojenských zástupců, většinu tvořili menševici a eseři.
- **18. 6. 1917** – V Petrohradě probíhají demonstrace s heslem „Všechnu moc sovětům!“ a začíná ruská ofenzíva I. světové války na jihozápadní frontě.
- **červenec 1917** – Kvůli neúspěšné ofenzívě na frontě, byl Lvov vystřídán ve své funkci Kerenským. Probíhá protibolševická kampaň, končí dvojvládí a Lenin odjíždí do exilu.
- **září 1917** – Generál Lavr Kornilov se pokusil o vojenský puč, vznikají tzv. rudé gardy a Prozatímní vláda připravuje opatření proti povstání.

- **10. 10. 1917** – Lenin se vrací z exilu v přestrojení do Petrohradu a účastní se zasedání Ústředního výboru bolševické strany, kde přijímá rezoluci o přípravě ozbrojeného povstání.
- **12. 10. 1917** – Vzniká revoluční vojenský výbor v petrohradském sovětu.
- **24. 10. 1917** - Kadeti obsazují matrice bolševického tisku, začíná povstání v Petrohradě.
- **25. 10. 1917 (7. 11.)** – Kerenskij jmenuje 4. Prozatímní vládu a vojenský revoluční výbor oznamuje svržení Prozatímní vlády a převzetí moci.
- **26. 10. 1917** – Petrohrad padl do rukou bolševiků.
- **25. - 27. 10. 1917** – II. všeruský sjezd sovětů zasedá nepřetržitě a vydává tři klíčové dekrety – Dekret o vládě, Dekret o míru a Dekret o půdě.
- **2. 11. 1917** – Revoluce vítězí i v Moskvě.
- **20. 11. 1917** – Začala jednání Ruska o příměří v Brestu-Litevském s centrálními mocnostmi.
- **prosinec 1917** – Ve volbách II. všeruského sjezdu sovětů vítězí esěři.
- **10. 1. 1918** – Zasedá III. všeruský sjezd sovětů dělnických, vojenských a rolnických zástupců a byla vyhlášena Ruská sovětská federativní republika.

*Data jsou uváděna podle juliánského kalendáře (starší ruský), ta nejdůležitější i podle gregoriánského v závorce.

PŘÍLOHA Č. 4 - PŘEHLED OSOBNOSTÍ A POLITICKÝCH STRAN V RUSKU 1917

- **Sociální demokracie** – SDDSR – Sociálně demokratická dělnická strana Ruska
 - a) **Bolševici** – „většina“ – radikálové, vůdce **V. I. Lenin**
 - b) **Menševici** – „menšina“ – umírnění, lze přirovnat ke klasické sociální demokracii – **L. Martov** a **G. Plechanov**
- **Kadeti** – KD – kadeti byli pravicoví liberálové, **konstituční demokracie** –
- hlavním představitelem byl člen pozdější Prozatímní vlády, **Pavel Miljukov**.
- **Eseři** – SR – sociální revolucionáři, orientováni spíše doleva, v roce 1917 však došlo k rozdělení na pravou a levou frakci. Leví eseři následně navázali spolupráci s bolševiky. Představitel - **A. Kerenskij**.

Alexandr Fjodorovič Kerenskij (1881 – 1970)

Alexandr Kerenskij (viz Příloha č. 1, obr. č. 3) byl advokátem, který se do politiky dostal v roce 1912 a stal se poslancem státní Dumy. Po únorové revoluci se stal členem Prozatímní vlády, ve které působil nejprve jako ministr spravedlnosti. Po květnových událostech byl jmenován ministrem námořnictva a války. V červenci střídá na postu ministerského předsedy knížete G. J. Lvova a sám jeho úřad přebírá. (Kocourek, 1987, s. 10) Po říjnové revoluci 1917 se Kerenskij uchýlil do exilu, kde žil až do roku 1970. Zajímavostí je, že se v roce 1968 postavil proti sovětské invazi do Československé republiky.²⁴

Lev Davodovič Trockij (1879 – 1940)

L. D. Trockij (viz Příloha č. 1, obr. č. 6), vlastním jménem Leib Bronštějn, byl členem Ústředního výboru bolševické strany a předsedou Petrohradského sovětu. Po říjnové revoluci 1917 se staví do čela hnutí, ze kterého se po jeho odchodu do exilu vytvořil antisovětský směr – trockismus. (Kocourek, 1987, s. 28)

Trockij je považován za skvělého řečníka, organizátora a zastávce „permanentní revoluce.“ Z popudu Stalina, díky němuž se musel uchýlit do vyhnanství, byl v Mexiku roku 1940 zavražděn.²⁴

²⁴ DAUBNER, Petr. Učebnice dějepisu: Revoluce 1905 v Rusku. Kompas.estranky.cz [online]. 2011 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.kompas.estranky.cz/clanky/ucebnice-dejepisu/rusko-v-letech-1905-1922-petr-daubner.html>

Car Mikuláš II. Romanov (1894 – 1917)

Mikuláš II. (viz Příloha č. 1, obr. č. 1) byl posledním ruským carem z rodu Romanovců. V důsledku jeho korunovace, krvavé neděli, rusko – japonské válce a první světové válce, si car vysloužil přívlastek Mikuláš Krvavý. V současnosti je na něj i na jeho rodinu nahlíženo jako na mučedníky (byli dokonce svatořečeni), kteří zemřeli násilnou smrtí.²⁵

Ve své podstatě se jednalo o osobnost tragickou, spíše než politické záležitosti ho těšil čas strávený s rodinou, a jak sám prohlašoval, chvíle strávené v domácím vězení byly pro něj ty nejšťastnější. (Moynahan, 1995, s. 70)

Grigorij Jefimovič Rasputin (1869 – 1916)

Sibiřský mužik (viz Příloha č. 1, obr. č. 5), mystický lékař a „šarlatán“, který si získal důvěru carské rodiny. Byl pověřen léčbou careviče Alexeje, který trpěl nevléčitelnou chorobou – hemofilií, avšak carevna Alexandra věřila v zázračné schopnosti Rasputina. Někteří viděli v Rasputinovi proroka, druzí očekávali, že se Rusko díky němu dostane do záhuby. Ani on se nevyhnul násilné smrti.²⁵

²⁵ PEŠKOVÁ, Michaela. *Страноведение России (Realie Ruska): История России: Россия в первой половине XX века* [online]. 2016 [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: www.ruskereale.zcu.cz

PŘÍLOHA Č. 5 – ČESKO – RUSKÝ SLOVNÍČEK NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH TERMÍNŮ, SPOJENÝCH S RUSKÝMI REVOLUCEMI 1917

- **Bolševici** - Большевикі
- **Brestlitevský mír** - Брестский мир
- **Dekret o míru** - Декрét о мíре
- **Dekret o půdě** - Декрét о землѣ
- **Deník Izvěstija** – Известия
- **Dubnové teze** - Апрельские тезисы
- **Duma** – Дúма
- **Dvojvládí** – Двоевлáстие
- **Eseři** - Эсэры
- **Ispolkom** – Исполком
- **Kadeti** – Кадéты
- **KGB** – КГБ - Комитét госудáрственной безопа́сности
- **Krvavá neděle** - Крова́вое воскресéнье
- **Křižník Aurora** - Крейсер Аврора
- **Menševici** – Меньшевикі
- **Narodnaja volja** - Нарóдная во́ля
- **Občanská válka** - Граждáнская война
- **Petrohradský sovět** - Петрогáрдский Совéт
- **Prozatímní vláda** - Временное правítельство
- **Rudá garda** - Крáсная гвáрдия
- **Ruská strana sociálně demokratická** - Росси́йская Социáл-Демократи́ческая Пáртия
- **Sovět národních komisařů** – Совéт наро́дных комиссáров
- **Únorová revoluce** - Феврáльская револю́ция
- **Velká říjnová socialistická revoluce** - Вели́кая Октя́брьская социалисти́ческая револю́ция
- **Všechnu moc sovětům!** - Вся Власть Совéтам!
- **Všeruský sjezd sovětů** - Всеросси́йский съéзд Совéтов
- **Všeruský ústřední výkonný výbor** - Центра́льный Исполни́тельный Комитét

- **Všeruský ústřední výkonný výbor sovětů dělnických, vojenských a rolnických zástupců** - Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов
- **Základní práva** - Основные законы
- **Zimní palác** - Зимний дворец
- **Znamenského náměstí** - Знаменская площадь